

УДК 339.9(477):341.7

«Вплив дипломатії на зовнішньоекономічну діяльність України». Сасс Н.-С.В. – Кваліфікаційна робота.

Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу. – Дубляни, ЛНУП, 2024.

79 с. текст., 3 част.; 11 рис, 8 табл., 42 бібліографічних джерел.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню перспектив управління зовнішньоекономічною діяльністю регіону та шляхів його вдосконалення.

Розглянуто суть зовнішньоторговельної політики, зміст та інструменти державного регулювання зовнішньої торгівлі України.

Проаналізовано загальні тенденції зовнішньоторговельної політики України, визначено географічні зміни у зовнішньоторговельній політиці країни, а також виклики та орієнтири зовнішньоторговельної політики України та країни-агресора.

Окреслено основні шляхи вдосконалення торговельної політики в умовах глобалізаційних змін та принципи забезпечення зовнішньоторговельної політики України у в умовах війни.

АНОТАЦІЯ

Дипломатія є важливим інструментом у забезпеченні ефективної зовнішньоекономічної діяльності держави, особливо в умовах сучасних глобальних викликів. У роботі розглянуто ключову роль дипломатії у формуванні зовнішньоекономічної політики України, зокрема в контексті її інтеграції до світової економіки. Проаналізовано взаємозв'язок між економічною дипломатією та зовнішньоекономічними процесами, що сприяють залученню інвестицій, розширенню торговельних зв'язків і підвищенню міжнародної конкурентоспроможності.

Особливу увагу зосереджено на публічній дипломатії, що слугує для зміцнення іміджу України як надійного партнера на світовій арені. Автором розглянуто сучасні виклики, що постали перед Україною в умовах війни, зокрема вплив міжнародних санкцій і дипломатичних заходів на країну-агресора.

На основі аналізу розроблено рекомендації щодо вдосконалення економічної дипломатії як ключового інструменту для досягнення національних інтересів. Робота акцентує увагу на важливості тісної співпраці з міжнародними партнерами, використанні публічної дипломатії та посиленні стратегічної комунікації для післявоєнного відновлення.

Ключові слова: дипломатія, дипломатичні відносини, зовнішня політика, міжнародні партнери, угода, санкції, економічна дипломатія, публічна дипломатія.

ANNOTATION

Diplomacy is a vital tool for ensuring effective foreign economic activities of the state, especially in the context of modern global challenges. This work examines the key role of diplomacy in shaping Ukraine's foreign economic policy, particularly in the context of its integration into the global economy. The interconnection between economic diplomacy and foreign economic processes, which facilitate

attracting investments, expanding trade relations, and enhancing international competitiveness, is analyzed.

Special attention is focused on public diplomacy as a means of strengthening Ukraine's image as a reliable partner on the global stage. The author addresses current challenges faced by Ukraine during the war, including the impact of international sanctions and diplomatic measures on the aggressor country.

Based on the analysis, recommendations are developed to improve economic diplomacy as a crucial instrument for achieving national interests. The study emphasizes the importance of close cooperation with international partners, the use of public diplomacy, and the strengthening of strategic communication for post-war recovery.

Key words: diplomacy, diplomatic relations, foreign policy, international partners, agreement, sanctions, economic diplomacy, public diplomacy.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Поняття та сутність дипломатії у зовнішньоекономічній сфері.	10
1.2. Роль економічної дипломатії у формуванні зовнішньоекономічної політики країни	16
1.3. Сучасний стан дипломатії України	23
2. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ТА ВПЛИВ ДИПЛОМАТІЇ	30
2.1. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності України	30
2.2. Оцінка зовнішньої політики України та дипломатії	39
2.3. Роль міжнародних економічних угод та санкційної політики у зовнішній діяльності України	46
3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ЗАСОБУ ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ	55
3.1. Досягнення економічної дипломатії України у межах сучасних викликів міжнародних економічних відносин	55
3.2. Публічна дипломатія як розробка зовнішньої політики України	62
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	70
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	76

ВСТУП

Дипломатія є одним із важливих та ключових інструментів, що визначають міжнародний статус держави, здатність країни реалізовувати зовнішньоекономічну політику та сприяти подальшій інтеграції в глобальні економічні процеси. Дипломатія відіграє особливе значення для України, яка, перебуваючи у складних геополітичних умовах, прагне закріпити власні позиції на міжнародній арені, забезпечити економічну стабільність та створити відповідні умови для сталого розвитку. У сучасному світі, де економічна співпраця є одним із головних важелів впливу поміж країнами, роль дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності стрімко зростає.

Після здобуття незалежності Україна розпочала активний процес встановлення зовнішньоекономічної політики, що супроводжувався посиленням дипломатичної активності. Пріоритетними завданнями цього процесу стали налагодження торговельних відносин із країнами-партнерами, залучення іноземних інвестицій, а також забезпечення виходу української продукції на нові міжнародні ринки. На цьому шляху дипломатія стала не лише засобом представлення інтересів держави, але й важливим інструментом економічної інтеграції.

Вагомий внесок у розвиток української дипломатичної науки, аналізуючи історичні й сучасні аспекти дипломатії, її вплив на зовнішньоекономічну діяльність та роль у формуванні міжнародних відносин зробили: О. Шаров, Я. Турчин, Н. Татаренко, В. Барановська, В. Потульницький, Н. Слободян, С. Корсунський, Н. Грущинська, В. Нижник, А. Мельник та інші.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена тим, що в умовах глобалізації економіка України вагомою мірою залежить від успішного виконання міжнародних угод, розширення співробітництва з провідними світовими країнами та ефективного використання дипломатичних ресурсів. Особливого значення дана тематика важлива в контексті нинішніх викликів, зокрема збройної агресії РФ, яка створює суттєві бар'єри для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Саме дипломатія стає основним механізмом,

який дозволяє Україні отримувати міжнародну підтримку, запроваджувати санкції проти країни-агресора, укладати міжнародні угоди, отримувати фінансову допомогу та сприяти післявоєнному відновленню.

Метою роботи є дослідження впливу дипломатії на зовнішньоекономічну діяльність України, виявлення її ролі у формуванні стратегічних напрямків зовнішньоекономічної політики, а також визначення перспектив подальшого вдосконалення дипломатичної підтримки для забезпечення стійкого розвитку економіки.

У межах дослідження передбачено такі завдання:

- окреслити поняття та сутність дипломатії у зовнішньоекономічній сфері, розкрити основні її інструменти та механізми;
- визначити роль економічної дипломатії у формуванні зовнішньоекономічної політики країни;
- проаналізувати сучасний стан дипломатичної діяльності України у сфері зовнішньоекономічних відносин;
- провести аналіз зовнішньоекономічної діяльності України;
- дослідити вплив міжнародних економічних угод і санкційної політики на економіку України;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення дипломатичної підтримки зовнішньоекономічної діяльності України.

У сучасних умовах, коли країна стикається із численними викликами, дослідження взаємодії дипломатії та економіки є надзвичайно важливим для забезпечення її конкурентоспроможності, залучення інвестицій та посилення економічної незалежності.

Об'єктом дослідження є дипломатична діяльність України в контексті зовнішньої політики.

Предметом дослідження означено показники зовнішньоекономічної діяльності України, товарооборот, географічна структура зовнішньої торгівлі, рівень ефективності дипломатичної служби, а також вплив зовнішньої політики країни на економічний розвиток.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі й інші нормативно-правові акти, міжнародні угоди, наукові праці українських фахівців, дані Держслужби статистики, аналітичні матеріали науково-практичних конференцій, наукові дискурси та публікації у періодичних виданнях, ресурси інтернет-джерел тощо.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та сутність дипломатії

Дипломатію вважають одним із універсальних засобів для мирного розв'язання суперечностей, оскільки вона передбачає використання переговорних процесів, діалогу та компромісів для досягнення взаємоприйнятних рішень, уникнення конфліктів, збереженням стабільності у відносинах між країнами чи іншими суб'єктами міжнародного права., а також стабільності у міжнародній економіці.

Дипломатія являє собою особливу галузь новітньої дипломатичної діяльності, що напряду пов'язана із розв'язанням політичних, соціальних, економічних та інших проблем як об'єкта, а також засобу щодо співпраці у міжнародних взаємовідносинах. Дипломатія є складовою зовнішньої політики й міжнародної діяльності будь-якої держави, де міжнародна політика визначає основні цілі та завдання самої дипломатії, що в свою чергу застосовує власні засоби, методи та інструменти.

Вона має вагомий вплив при забезпеченні зовнішньої політики та відповідних регуляторних рішень, наслідком чого будуть зміни як в глобальній торгівлі так і в інвестиціях.

Різноманітність завдань дипломатії виокремлюються в залежності галузі, які займається вирішенням різнобічних міжнародних проблем та взаємовідносин між окремими державами.

Так, політична дипломатія спрямована на убезпечення національної безпеки, врегулювання конфліктних ситуацій і формування стратегічних альянсів. Економічна дипломатія орієнтується на просування національних економічних інтересів, розширення ринків збуту продукції, залучення міжнародних інвестицій та захисту національних виробників. Культурна дипломатія сприяє популяризуванню національної культури, мови та

національних цінностей за межами країни, що допомагає зміцнити міжнародний імідж держави.

Окрема роль відводиться науковій та екологічній дипломатіям, які займається питаннями співпраці в галузях досліджень, інновацій й захисту навколишнього середовища. Гуманітарна дипломатія сфокусована на вирішенні соціальних проблем, підтримці біженцям та подоланню наслідків надзвичайних ситуацій. Одночасно військова дипломатія виконує завдання, що пов'язані зі укладанням угод про військове партнерство та безпеку.

У сучасному світі дедалі вагомого значення набуває цифрова та інформаційна дипломатія, яка застосовує інформаційно-комунікаційні технології для налагодження співпраці, впливу на громадську думку та координації міжнародних зусиль у цифровому просторі. Також важливим напрямком є багатостороння дипломатія, яка забезпечує участь держав у діяльності міжнародних організацій при вирішенні глобальних питань.

Тому, дипломатія виступає різнобічним механізмом, що охоплює всі аспекти міжнародних відносин, сприяючи у мирному вирішенню проблем, досягненню національних цілей та інтересів, зміцненню співпраці між різними країнами.

На рис.1.1 зображено основні напрямки дипломатії, які відображають її багатогранну роль у міжнародних відносинах. Кожен із напрямків відповідає конкретній сфері діяльності, що сприяє досягненню національних інтересів та підтримці миру і стабільності у світі.

Даний рис. 1.1 демонструє інтегровану модель дипломатії, де кожен із напрямків здійснює важливу роль у забезпеченні комплексного підходу до міжнародної взаємодії та вирішення глобальних викликів.

Рис.1.1. Основні напрямки дипломатії

Основне завдання дипломатії полягає у встановленні, сприянні та розвитку мирних і взаємовигідних відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Дипломатія виконує роль інструмента для представлення й захисту національних інтересів в міжнародній площині шляхом переговорів, укладання договорів, участі в міжнародних організаціях, форумах тощо.

Її призначення – запобігання конфліктів, знаходження компромісів для вирішення суперечностей, сприяння стабільності та безпеці у світі. Це включає як політичний діалог, так і економічну, культурну, гуманітарну та екологічну співпрацю. Одночасно дипломатія стоїть на захисті прав та інтересів власних громадян за кордоном, сприяє залученню іноземних інвестицій, популяризації культурних цінностей та реалізації стратегічних цілей держави на глобальному рівні.

Головна суть дипломатії – мирний і конструктивний підхід при вирішенні міжнародних питань, який дозволяє уникати агресії, військових дій, створюючи при цьому партнерські відносини та забезпечення сталого розвитку у глобальному контексті.

Основні завдання дипломатії зображено на рис. 1.2. На основі цього, можна охарактеризувати основні завдання дипломатії:

- укладання й виконання міжнародних угод: дипломатія виступає важливим інструментом під час проведення переговорів і укладання угод між державами в різних сферах. Це дозволяє забезпечувати основу правової бази для міжнародної співпраці;

- мирне розв'язання конфліктів: використання дипломатичних механізмів та прийомів, таких як медіація та посередництво, сприяє досягненню мирного врегулювання суперечок між державами та встановленню стабільності відносин;

- захист інтересів держави: завдання дипломатії напряму полягає у представленні національних інтересів держави на міжнародній арені, зокрема під час участі країни на засіданнях міжнародних організаціях, під час багатосторонніх форумів тощо;

- сприяння міжнародному співробітництву: дипломатична діяльність цілеспрямована на вирішення глобальних питань через співпрацю з іншими країнами. Це включає і боротьбу зі зміною клімату, і подолання бідності, і протидію міжнародному тероризму тощо;

- захист громадян у інших країнах: ваговим аспектом є забезпечення консульського захисту, що передбачає надання допомоги власним громадянам, що перебувають за кордоном у випадках, коли порушуються їхні права або виникненні надзвичайних ситуацій;

- інформаційно-дипломатична діяльність: уповноважені особи займаються збором, аналізом й поширюванням інформації про міжнародні події, формуючи позиції своєї країни в міжнародному інформаційному просторі.

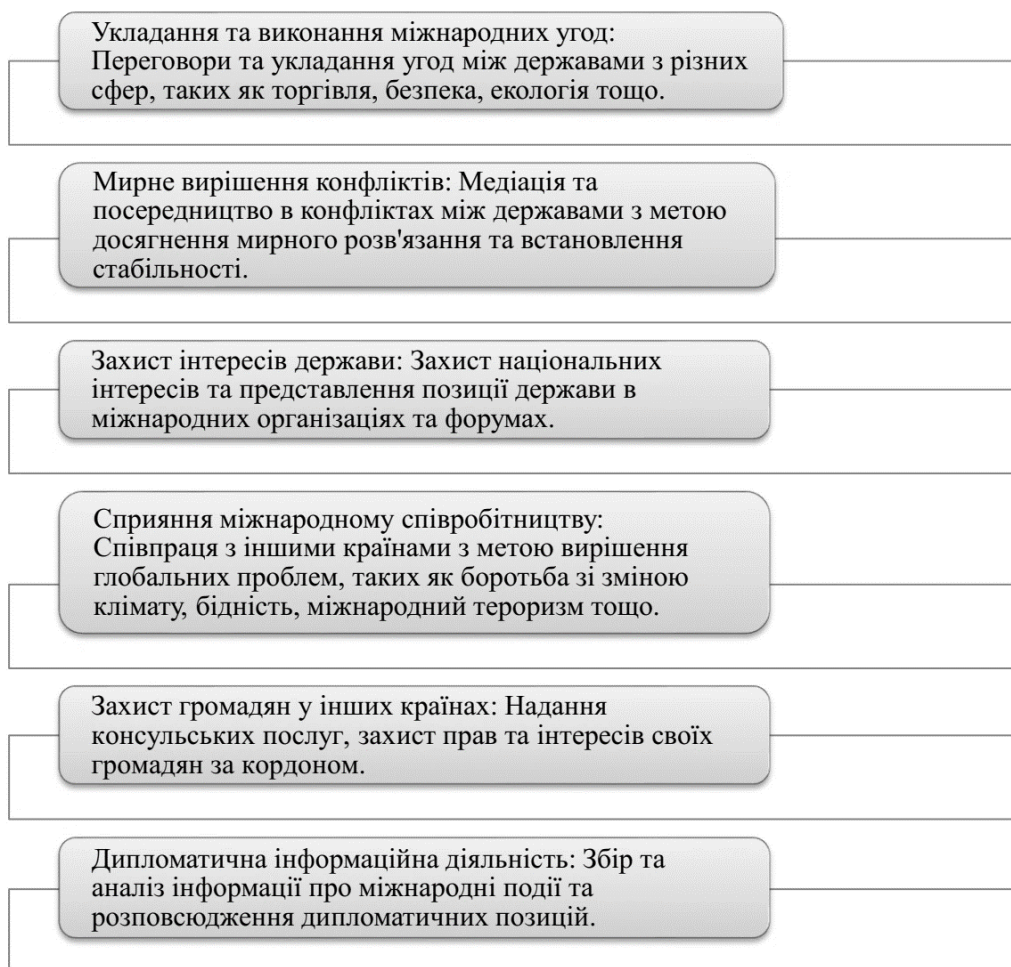

Рис.1.1. Основні завдання дипломатії [11]

Отже, дипломатія охоплює широкий діапазон завдань, що спрямовані на зміцнення міжнародних позицій держави, захисту її інтересів та сприяння глобальній співпраці.

До об'єктів дипломатії можна віднести: міжнародну економічну систему та міжнародні регіональні угруповання, зарубіжні ринки продукції, іноземні вкладення (капітал), міжнародні міграційні процеси, порядок та механізм оподаткування тощо.

При визначенні суб'єктів дипломатії варто виокремити із категорії суб'єктів дипломатії як державних, так й недержавних учасників, котрі активно беруть безпосередню участь у формуванні, реалізації та сприянню зовнішньополітичної стратегії, а також індивідуальних суб'єктів (дипломати

чи посередники), які виступають головними особами в переговорних процесах й при налагодженні міжнародних зв'язків.

Об'єкти та суб'єкти дипломатії – це ключові елементи, що визначають структуру й зміст дипломатичної діяльності, механізм її реалізації в міжнародних відносинах.

Об'єктами дипломатії є явища, процеси або ж конкретні проблеми, що виступають предметом дипломатичного регулювання, переговорних процесів та відповідних рішень, які визначають сферу застосування дипломатичних механізмів. До основних об'єктів дипломатії належать:

1. міжнародні взаємини: політична, економічна, військова та соціально-культурна взаємодія на рівні держав;
2. конфлікти: вирішення міждержавних, регіональних чи глобальних розбіжностей шляхом мирного врегулювання;
3. міжнародні угоди: напрацювання та укладення відповідних угод у сферах торгівлі, екології, безпековості тощо;
4. глобальні виклики: вироблення стратегічних планів з питань зміни клімату, боротьби із тероризмом, поширення пандемій тощо;

В процесі суспільних змін об'єкти дипломатії може видозмінюватися залежно від історичного етапу, політичних реалій або ж економічної ситуації у світовому просторі;

Суб'єктами дипломатії виступають сторони міжнародних відносин, які безпосередньо займаються створенням, розвитком та реалізацією дипломатичних ініціатив. Суб'єкти дипломатії можна розділити на кілька груп:

1. Державні суб'єкти: очільники країни (представлення країни на найвищому рівні під час дипломатичних візитів, офіційних самітів тощо), уряди (формування зовнішньої політики та її реалізація), міністерства закордонних справ (відповідають за виконання дипломатичних контактів через посольства, консульства), дипломатичні представництва (посольства, консульства, постійно діючі представництва в міжнародних організаціях).

2. Недержавні суб'єкти: міжнародні організації (виступають майданчиками для багатосторонньої дипломатії), неприбуткові організації (сприяють вирішенню глобальних викликів тощо), транснаціональні корпорації (підсилюють розвиток дипломатичних відносин між державами).

3. Індивідуальні суб'єкти: дипломати (представники держав), посередники (особи, що беруть безпосередню участь у мирних переговорах чи виконують роль незалежних посередників у конфліктних ситуаціях).

Суб'єкти дипломатії діють в особливому контексті, спрямовуючи свої зусилля на розв'язання питань, що є об'єктами їхньої уваги. Приміром, під час міжнародних переговорів, що стосуються кліматичних змін об'єктом виступає сама проблема щодо зміни клімату, відтак суб'єктами є уряди країн, міжнародні організації, а також експерти.

Розуміння сутності об'єктів й суб'єктів дипломатії є важливим для аналізу ефективності дипломатичних кроків у розв'язанні сучасних міжнародних викликів. Суть та значення понять дозволяє визначити всіх учасників дипломатичних процесів, їхню роль та відповідальність.

1.2. Роль економічної дипломатії у формуванні зовнішньоекономічної політики країни

Економічна дипломатія виступає важливим інструментом при формуванні та реалізації зовнішньоекономічної політики держави. Вона охоплює багатогранний спектр заходів, що спрямовані на просування економічних інтересів країни в міжнародній площині, залученню іноземних інвестицій, розширенню експортних ринків та зміцненню конкурентоспроможності. У сучасних глобалізаційних умовах та зростаючої економічної взаємозалежності між різними країнами економічна дипломатія стає головним механізмом реалізації економічних стратегій.

Поняття «економічна дипломатія» реалізується у діяльності держави, спрямованої на захист та просування національних економічних інтересів за

межами країни. Вона охоплює різні інструменти й механізми, котрі використовуються для налагодження торговельних, інвестиційних та інших економічно важливих питань на міжнародному рівні.

У широкому значенні економічну дипломатію можна трактувати як будь-яку дипломатичну дію, що сприяє економічному зиску держави. Сюди також входить дипломатія, котра використовує економічні ресурси при досягненні визначеної зовнішньополітичної мети.

У вузькому значенні економічна дипломатія націлена на сприяння експорту, а також внутрішніх інвестицій. Таку дипломатію ще називають «комерційною».

В науковій літературі є різні тлумачення поняття «економічна дипломатія», проте автори цих трактувань не мають єдної думки чи підходу. В табл. 1.1. наведені різні тлумачення до трактування «економічна дипломатія».

Таблиця 1.1. – Порівняльний аналіз понять «економічна дипломатія»

Дослідники	Зміст поняття
Барановська В.М. [5]	економічною дипломатією значиться комплекс торговельно-економічних відносин й дипломатії, а також інших факторів, котрі взаємодіють між собою та мають вагомий вплив на зовнішньоекономічну політику країни
Грущинська Н.М. [10]	економічна дипломатія – це особливий фундаментальний антикризовий інструментарій, направлений на захист економічних інтересів держави
Мамалига О.О. [20]	економічна дипломатія – це використання урядом для досягнення власних цілей наявних у його розпорядженні економічних способів тиску
Шаров О.М. [36]	економічна дипломатія – це сплав економіки й політики, доведений до рівня прийняття та реалізації відповідних управлінських рішень, за сприянням посередництва яких здійснюється співпраця та суперництво у нинішньому світі, визначають форми й методи розвитку, а також вдосконалення ринкової економіки.
Чугасенко Ю.О. [35]	економічна дипломатія – це діяльність із реалізації національно-економічних інтересів на світовій арені й захисту національної безпеки дипломатичними методами.

Як бачимо з табл. 1.1, економічна дипломатія зазвичай трактується

науковцями як певний засіб, інструментарій, чи діяльність державних структур тощо. Проте, економічну дипломатію варто трактувати із площини зовнішньоекономічної діяльності як державних, так і недержавних структур, що в умовах безперервних структурних змін у світовій економіці спрямована на забезпечення міжнародного порядку, а також національної безпеки держави загалом.

Національна безпека держави та вплив економічної дипломатії на неї зображено на рис. 1.2.

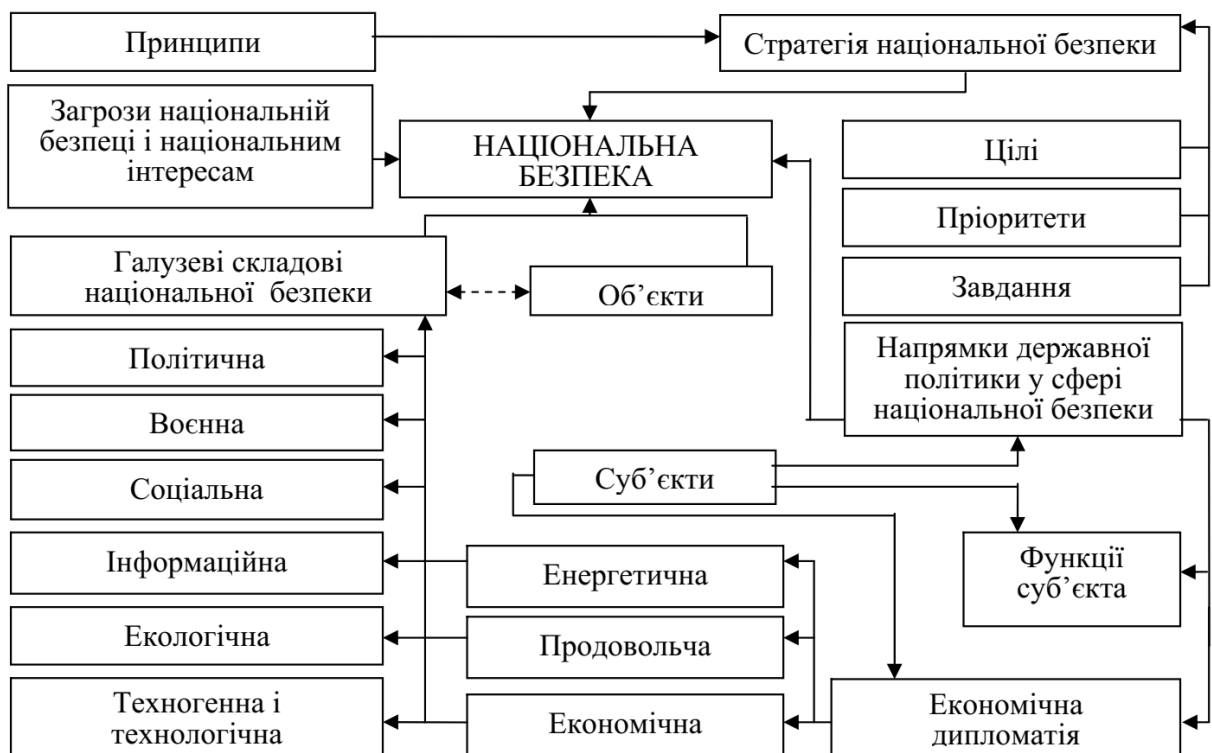

Рис. 1.2. Взаємозв'язок економічної дипломатії з національною безпекою [33]

Як бачимо з рис. 1.2. економічна дипломатія та національна безпека є вкрай взаємопов'язаними аспектами зовнішньої політики країни, які разом

забезпечують стійкість та розвиток в умовах глобальних викликів. Цей взаємозв'язок прослідковується в тому, що економічна дипломатія є ключовим інструментом у зміцненні економічної основи держави, що, у свою чергу, є невід'ємною частиною у забезпеченні її безпеки.

Національна безпека формується завдяки взаємодії відповідних об'єктів, суб'єктів й стратегій, спрямованих на досягнення відповідних цілей і вирішення завдань державної політики. Це включає такі аспекти, як військова, політична, соціальна, інформаційна, екологічна, енергетична, продовольча й економічна складові.

Економічна дипломатія виступає ключовою функцією суб'єктів, що спрямована на вирішення завдань у галузі економічної складової національної безпеки. Її функція полягає у створенні сприятливих умов для піднесення економіки, забезпечення стабільності країни й подолання зовнішніх економічних загроз.

Економічна основа є однією з важливих галузевих складових національної безпеки. Вона тісно пов'язана з енергетичною, продовольчою, інформаційною й іншими сферами, що генерують стійкість держави до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Взаємозв'язок економічної дипломатії та національної безпеки прослідковується у таких напрямках, як:

1) економічна стійкість як основа безпековості: стабільність економіки є фундаментом для оборонного потенціалу, соціальної стійкості й політичної стабільності країни. Роль економічної дипломатії відображається у залученні інвестицій, розширенні ринків збуту, а також забезпеченні енергетичної безпеки, що сприяє зміцненню економічної стабільності держави й створенню відповідних передумов для довгострокового сталого розвитку національної економіки;

2) зменшення економічної залежності: роль економічної дипломатії зосереджена на зниженні залежності від країн, які можуть становити загрозу у національній безпеці країни. Ці дії досягаються через диверсифікацію

торговельних партнерів, розвиток альтернативних джерел енергоресурсів чи модернізацію діючих, створення нових логістичних шляхів;

3) енергетична безпека: в умовах сьогодення енергетична дипломатія виступає частиною економічної дипломатії, що спрямована на забезпечення доступності до стратегічних ресурсів. Ця дія забезпечується укладанням відповідних міжнародних угод, розвитком альтернативних енергетичних проєктів тощо;

4) протидія економічним загрозам: економічна дипломатія може слугувати ефективним засобом для нейтралізації відповідних загроз, таких як санкції, економічний шантаж чи блокування шляхів тощо. Вона сприяє розвитку стійких довготривалих економічних зв'язків із країнами-партнерами, що допомагає мінімізувати ризики економічного характеру;

5) забезпечення інвестиційної привабливості: важливу роль у цьому процесі відіграє економічна дипломатія при формуванні позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Це стимулює надходження інвестицій, які сприяють модернізації економіки, забезпеченню нових робочих місць, а також підвищенню загальної економічної безпеки.

Отже, економічна дипломатія є невід'ємним інструментом національної безпеки, оскільки економічна стабільність й стійкість держави є підґрунтям для її оборонного потенціалу та міжнародного впливу. В реальних умовах глобалізації та геополітичних перемін ефективна економічна дипломатія набуває особливого значення та є необхідним інструментом для захисту національних інтересів й забезпечення довготривалої безпеки країни.

Вагомість економічної дипломатії у процесі забезпечення зовнішньоекономічної діяльності держави безперервно зростає, адже така діяльність тісно пов'язана із окресленням економіко-політичних пріоритетів.

Основною метою економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності держави є сприяння у реалізації національних економічних інтересів у міжнародній площині. З огляду на основну мету економічна

дипломатія розробляє та забезпечує свої чітко визначені завдання та функції. Основні завдання економічної дипломатії зображено на рис.1.3.

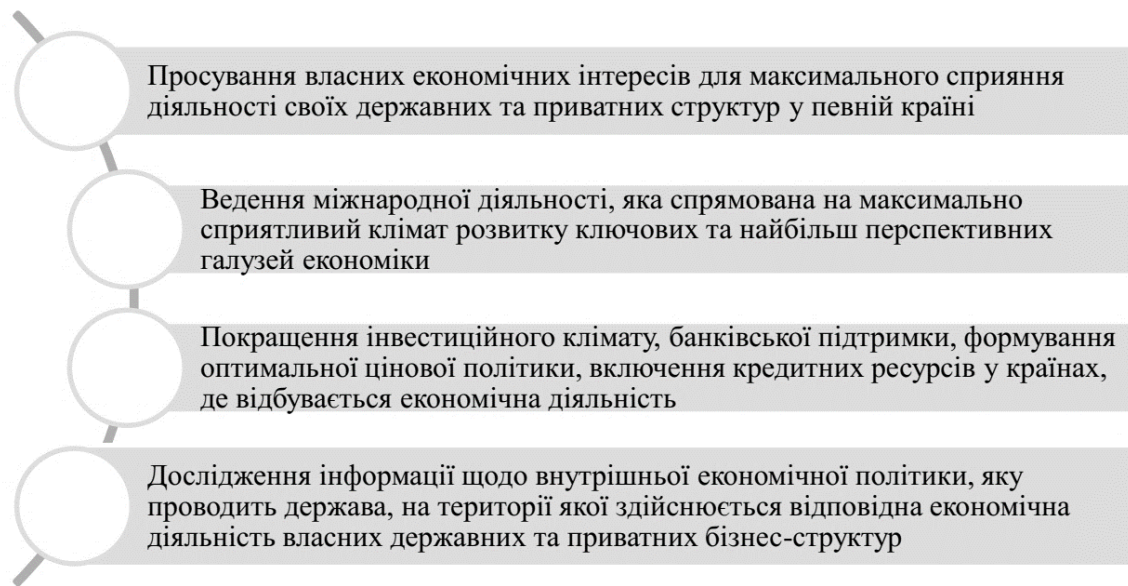

Рис. 1.3. Основні завдання економічної дипломатії

Як зазначалося нами, економічна дипломатія відіграє одну із ключових ролей у забезпеченні національних економічних інтересів у глобалізованому світі. Основні функції економічної дипломатії тісно взаємопов'язані зі створенням умов при економічному розвитку держави, інтеграції її до світового ринку та захисту національних пріоритетів у міжнародних економічних відносинах. Враховуючи це, можемо визначити основні функції, що приналежні економічній дипломатії (рис. 1.4).

Функції економічної дипломатії відіграють важливе значення для зовнішньоекономічної діяльності будь-якої країни. По-перше, вони забезпечують ефективну інтеграцію держави до глобальної економіки, використовуючи при цьому переваги міжнародної співпраці. По-друге, власне економічна дипломатія є регулюючим інструментом для збереження економічної стабільності в умовах сьогодення загроз і криз. По-третє, здійснення функцій сприяє підвищенню міжнародного впливу держави та її конкурентоспроможності.

Рис. 1.4. Функції економічної дипломатії

Економічна дипломатія набирає дедалі більшої значущості в умовах сучасного глобалізованого середовища, що характеризується вагомими викликами, а саме економічною нестабільністю, зростанням торговельної конкуренції, енергетичної кризи та змінами клімату. Ці обставини вимагають від країни активної участі у міжнародних процесах. Реалізація всіх функцій економічної дипломатії дозволяє забезпечити стратегічні переваги на світовій арені та сприяє сталому економічному розвитку країни загалом.

Стратегічними цілями в реалізації економічної дипломатії пріоритетним вважають власне забезпечення зовнішньоекономічної безпеки в цілому держави, тобто створення умов для стійкого функціонування національної економіки, захист економічних інтересів, а також мінімізацію ризиків, такими як економічні кризи, торговельні обмеження чи політичні конфлікти.

Найбільш поширеними різновидами економічної дипломатії відповідно за напрямками економічної діяльності є:

–торговельна чи комерційна дипломатія: спрямована на розвиток міжнародної торгівлі й створення сприятливих економічних умов для експорту та імпорту товарів/послуг.

–фінансова чи інвестиційна дипломатія: спрямована на залучення міжнародних інвестицій й фінансових ресурсів, а також на регулювання фінансових потоків між державами-партнерами.

Дані види економічної дипломатії відіграють важливу роль у зміцненні національної економіки та національних інтересів. Торговельна дипломатія забезпечує зростання обсягів експорту та розширення міжнародних ринків збуту, що в подальшому позитивно впливає як на торговельний баланс так і на розвиток галузей, що орієнтовані на експорт. Фінансова дипломатія створює сприятливі умови для залучення інвестиційних ресурсів, що необхідні для інфраструктурних проектів, модернізації виробництва та бізнесу, а також розвитку наукоємних галузей. Взаємозв'язок цих різновидів економічної дипломатії забезпечує стійкий економічний ріст та інтеграцію держави у глобальну економічну систему.

Таким чином, дипломатія у зовнішньоекономічній діяльності виступає комплексним механізмом, котрий поєднує в собі економічні, політичні та й правові аспекти для забезпечення національних інтересів країни. Її ефективність та результативність залежить від професіоналізму, узгодженості дій між державними структурами та здатності адаптуватися до сучасних змін у світовій економіці. У новітніх умовах вона є не лише засобом взаємодії між країнами, а й ключовим інструментом впливу на подальші економічні процеси.

1.3. Сучасний стан дипломатії України

Сучасність дипломатії України визначається сукупністю викликів та завдань, що виникнули перед державою в умовах глобалізаційних змін,

військової агресії, економічної нестабільності й трансформацій у міжнародних відносинах. Дипломатія України була і є ключовим стержнем у захисті національних інтересів, зміцненні міжнародної безпековості, залученні інвестиційних ресурсів і просуванні українських товарів та послуг на міжнародні ринки.

Становлення та розвиток дипломатії незалежної України відігравав вирішальну роль при формуванні державності та реалізації національних інтересів. Після здобуття незалежності у 1991 р. Україна зіткнулася із низкою проблем та викликів. Це в свою чергу, вимагало створення ефективної дипломатичної системи, що здатна забезпечити міжнародне визнання, закріплення суверенітету країни, інтеграцію до світових політичних і економічних структур. Одним із першочергових завдань української дипломатії було встановлення дипломатичних взаємовідносин із більшістю країн світу та участь її у міжнародних організаціях. За перші роки незалежності Україна посилила співпрацю з ООН, приєдналася та стала повноправним членом ОБСЄ (1992 р.), Ради Європи (1995 р.), Міжнародного валютного фонду (1992 р.) та Світового банку (1992 р.), МБРР (1992 р.), ВМО (1992 р.), ЄБРР (1992 р.). Це в свою чергу, забезпечило державі необхідну легітимність в світовій площині та можливість співробітництва й підтримки з боку глобальної спільноти.

Важливим кроком у становленні України, як держави стало підписання у 1994 р. Будапештського меморандуму, за яким наша країна одержала гарантії безпеки з боку США, Британії та РФ в обмін на відмову від ядерної зброї. Цей документ закріпив міжнародне визнання суверенітету та територіальної цілісності України, ставши величезним дипломатичним досягненням.

Згідно із основними положеннями меморандуму, Україна взяла на себе зобов'язання добровільно відмовитися від власного ядерного потенціалу та приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (діє з 1968 р.) як держава, що не володіє ядерним устаткуванням. У свою чергу, країни-гаранти зобов'язувалися забезпечити нашій державі:

1) суверенітет і територіальну цілісність України: гаранти підтвердили взяті зобов'язання утримуватися від загрози силою або ж її застосування, поважати незалежність України та існуючі кордони;

2) відмову від економічного тиску: сторони угоди зобов'язалися не використовувати будь-які економічні важелі як засіб політичного впливу;

3) міжнародну підтримку: у разі будь-яких загроз територіальній цілісності або ж безпеці України, країни-гаранти зобов'язувалися звернутися до Ради Безпеки ООН для вживання необхідних заходів.

Документ вбачав політично-правовий характер, проте не був міжнародним договором, адже не передбачав юридично обов'язкових механізмів до виконання. В подальшому, це стало однією із причин його неефективності та безрезультативності.

Проте, підписання Будапештського меморандуму мало досить важливе значення на початковому етапі становлення України як суверенної держави, адже меморандум сприяв міжнародному визнанню України як миролюбної країни, що прагне дотримуватися принципів глобальної безпеки.

Під час становлення дипломатії в Україні важливу роль було покладено на формування та встановлення дипломатичної служби, що передбачала створення Міністерства закордонних справ, відкриття посольств та консульств в різних країнах світу, а також підготовку відповідних кваліфікованих кадрів для роботи у цій сфері. У даному контексті важливою стала участь нашої держави у міжнародних програмах навчання дипломатів, під час якого були запозичені найкращі практики та підвищення професійного рівня працівників зовнішньополітичних установ. У 1990-і роки українська дипломатія зосередилась на укладенні двосторонніх договорів, котрі передбачали питання щодо регулювання державних кордонів, економічного співробітництва, захисту прав українських громадян за кордоном.

Важливим етапом у розвитку дипломатії України стало утвердження європейського вектора у зовнішній політиці. Так у 1994 р. Україна підписала Угоду про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом [30], що

створило основу для подальшої її інтеграції в європейське середовище. Наступні роки характеризуються зміцненням співпраці України з НАТО через участь у програмах «Партнерство заради миру» [26], та створення відповідних механізмів для забезпечення національної безпековості в умовах зміни геополітичної ситуації. Важливим та ключовим напрямком української дипломатії на той час залишалось врегулювання взаємовідносин України із РФ, що характеризувалося великою залежністю у сфері енергетики та проблемами демаркації державних кордонів.

Події 2004 р., Помаранчева революція та обрання нового президента ознаменували новий період в українській дипломатії, що супроводжувався активізацією зусиль відносно інтеграції України до євроатлантичних структур і залученням міжнародної підтримки для реалізації демократичних змін та реформ. У цей період наша держава отримує статус країни із ринковою економікою, що стало важливим сигналом для іноземних інвесторів, бізнесу і сприяло подальшому розширенню економічної співпраці. Проте вплив економічної кризи у 2008 р. та політичної нестабільності у першій половині 2010 р. сповільнило реалізацію зовнішньополітичних завдань.

Революція Гідності у 2013 – 2014 рр. та подальша агресія, захоплення територій РФ суттєво вплинули на подальший розвиток української дипломатії, яка в той час зосередилася на забезпеченні міжнародної підтримки для відновлювання територіальної цілісності, зміцнення міжнародної коаліції для протидії агресору, впровадженні санкцій проти РФ, забезпечення економічної та військової підтримки з боку міжнародних партнерів та зміцненні взаємовідносин із міжнародними країнами. Укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [30] у 2014 р. стало переломним моментом для визначення стратегічного вектору зовнішньої політики України. В цей нелегкий час, ключовим інструментом стало активне застосування дипломатичних каналів при просуванні інтересів України на рівні ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ тощо.

Активізація Україною зовнішньої політики відбувалась на рівні розширення співпраці з Європейським Союзом. Також стратегічним пріоритетом було зміцнення відносин зі США, як ключового партнера у сфері безпеки, оборони та економіки. Тут дипломатія виступала головною рушійною силою у залученні міжнародної технічної та фінансової допомоги, що спрямовувалась на підтримку економічних реформ, модернізацію сектору безпеки й відновлення постраждалих регіонів країни. Не менш важливим був розвиток співпраці із країнами Азії, Близького Сходу та Африки, де наша держава бачила значний потенціал для економічного співробітництва та відкриття нових відносин для зовнішньоекономічної діяльності.

У нинішніх умовах українська дипломатія поєднує як традиційні інструменти двосторонніх й багатосторонніх відносин так і сучасні підходи, що включають цифрову дипломатію, активну взаємодію із українською діаспорою, культурно-просвітницьку дипломатію. Особливу увагу в теперішніх умовах приділено економічній дипломатії, яка спрямована на залучення іноземних інвестиційних ресурсів, розширення доступу до міжнародних ринків товарообміну і створення сприятливих умов для експорту/імпорту. Одним із таких досягнень у цій сфері є розширення доступу до європейських ринків через створення зон вільної торгівлі (ПВ ЗВТ) [14].

Водночас, дипломатична служба зосереджена над розширенням санкційного тиску на країну-агресора, забезпеченням фінансово-економічної й військової підтримки міжнародними партнерами, реалізацією різних гуманітарних програм для допомоги постраждалим від українсько-російської війни.

Як зазначалося, Україна активно використовує культурну дипломатію як інструмент просування національно-ідентичних інтересів, формування позитивного міжнародного іміджу й зміцнення зв'язків із іншими державами-партнерами. Через культурну призму країна демонструє власні унікальні традиції, мову, мистецтво та історичних шлях встановлення, що дозволяє розвивати взаєморозуміння та довіру між різними народами. Культурна

дипломатія включає організацію міжнародних виставок, фестивалів, концертів, презентацію української кіноіндустрії, літератури та сучасного мистецтва за кордоном.

Одним із важливих напрямків діяльності є робота з українською діаспорою, яка є зосереджена на поширенні українських культурних цінностей у світі. Також велике значення посідають ініціативи щодо просування української мови, зокрема мова йде про відкриття україномовних курсів та культурно-просвітницьких центрів за кордоном. Участь у міжнародних культурних проєктах чи програмах, дозволяє Україні стати повноцінним учасником глобальних процесів у сфері культури. Через різні культурні події країна не лише доносить світовій спільноті правду про події, що відбуваються всередині держави, а й активно протистоїть дезінформації, формуючи об'єктивний образ сучасної України.

Особливого значення заслуговує у дипломатичних процесів запровадження та забезпечення цифровізації, що стала важливою складовою сучасної практики. Україна активно використовує інформаційні технології для інформування та комунікації з громадськістю, просування національних інтересів у соціальних мережах, форумах, а також для проведення міжнародних переговорів.

Однак українська дипломатія стикається із низкою питань, які вимагають системного вирішення. Сюди можна віднести і кадрові виклики, і недостатнє фінансування дипломатичних представництв, і нерівномірність розвитку взаємин із деякими регіонами світу, а також необхідність оновлення дипломатичної служби. Разом із тим, постійне вдосконалення професійної підготовки дипломатів, розширення присутності України в ключових регіонах світу та активізація співробітництва з недержавними організаціями сприяють зміцненню позицій України в міжнародному просторі.

Таким чином, сучасна дипломатія України є багатовимірним інструментом, що забезпечує реалізацію стратегічно важливих завдань держави. В умовах постійних змін глобального середовища українська

дипломатія демонструє здатність адаптуватися до нових викликів, захищати національну ідентичність та інтереси, а також зміцнювати позиції держави у світовій системі міжнародних відносин.

Отже, становлення та розвиток дипломатії незалежної України є процесом, який відображає виклики та можливості, що постають перед державою в умовах глобальної взаємозалежності. Цей процес характеризується поступовим формуванням стратегічних пріоритетів, адаптацією до міжнародних стандартів та здатністю ефективно реагувати на геополітичні зміни. Незважаючи на виклики, Україна продовжує активно працювати над інтеграцією в європейський і євроатлантичний простір, укріплюючи свою позицію на міжнародній арені. Цей розвиток підтверджує, що ефективна дипломатія є не лише відображенням внутрішньої сили держави, але й запорукою її сталого майбутнього в умовах сучасного світу.

РОЗДІЛ 2

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ТА ВПЛИВ ДИПЛОМАТІЇ

2.1. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності України

В умовах сьогодення, Україна зосереджує свої зусилля на збереженні власної економіки, тому ефективне використання механізмів та інструментів економічної дипломатії корисне та важливе в економічному контексті, зокрема в питаннях зовнішньоекономічних взаємовідносин, а також підвищення конкурентоспроможності країни.

В той час, коли росія розв'язала повномасштабну війну проти України, досить важко здійснювати економічну діяльність загалом, як і малим підприємствам, так і великим компаніям. Значна кількість глобальні бізнес-корпорації були вимушені покинути український ринок через безпековий фактор. За офіційними даними з початком 2022 р. відбулося суттєве падіння експорту товарів, орієнтовно у два рази, а імпорту приблизно в три рази.

Таблиця 2.1 – Зовнішньоекономічна діяльність України у 2022-2023 рр.

Показники	Рік		У % 2023 р. до 2022 р.
	2022	2023	
Експорт товарів, млн. дол.	40899	34678	84,8
Експорт послуг, млн. дол.	16618	16602	99,9
Імпорт товарів, млн. дол.	52880	61632	116,5
Імпорт послуг, млн. дол.	27703	25346	91,5
<i>Торговельний баланс товарів, %</i>	77,3	56,2	x
<i>Сальдо, млн. дол.</i>	-11981	-26954	x
<i>Торговельний баланс послуг, %</i>	59,9	65,5	x
<i>Сальдо, млн. дол.</i>	-11085	-8744	x

Дані табл.2.1 свідчать, що відбулися значні зміни у зовнішньоекономічній діяльності України у 2023 р. порівняно з 2022 р.

Експорт товарів у 2023 р. зменшився на 15,2% порівняно з 2022 р. (з 40899 млн. дол. до 34678 млн дол.). Експорт послуг залишився на рівні попереднього року, майже не змінився, зниження лише на 0,1% (з 16618 млн. дол. до 16602 млн дол.). Цей показник демонструє стабільність у секторі послуг.

Імпорт товарів значно зріс у 2023 р. порівняно із 2022 р. на 16,5% (з 52880 млн. дол. до 61632 млн. дол.). Зростання імпорту демонструє посилену потребу в імпортованих товарах для внутрішнього ринку, включаючи гуманітарну допомогу, техніку та інше. Імпорт послуг зменшився у 2023 р. на 8,5% (з 27703 млн. дол. до 25346 млн. дол.). Зниження обсягів імпорту послуг може бути спричинене обмеженнями на використання іноземних сервісів або ж зниженням попиту на певні види послуг.

Зовнішньоекономічна діяльність України у 2022-2023 рр. відбувалася в умовах небачених викликів, спричинених повномасштабною війною. Ці події досить суттєво вплинули на визначальні аспекти зовнішньоекономічної політики, зокрема на обсяги торгівлі, експортно-імпорту діяльність, інвестиційну політику та міжнародну співпрацю. Наша держава була змушена адаптувати власну зовнішньоекономічну діяльність до нових викликів та реалій, зміщуючи акценти на першочергове забезпечення економічної стабільності, диверсифікацію ринків збуту продукції та пошуку міжнародної фінансової допомоги.

Експортна діяльність, яка завжди відігравала ключову роль зовнішньоекономічної політики України, зазнала безпрецедентних змін. Унаслідок блокади морських шляхів, які до війни забезпечували експорт понад 70%, Україна була змушена шукати нові транспортні шляхи, переорієнтовуючи експортні потоки на сухопутні напрями та альтернативні порти в країнах ЄС. У 2022 р. саме ця ситуація призвела до значного зниження обсягів експорту по основних товарних груп, таких як зернові культури, метали й продукція хімічної промисловості. Завдяки ініціативі «зернового

коридору», реалізованого за посередництва ООН і Туреччини, вдалося в певній мірі відновити постачання агропродукції до країн Європи, Азії та Африки. Попри постійні загрози з боку агресора, у 2023 р. Україна збільшила обсяги експорту зернової продукції завдяки дієвій координації з міжнародними партнерами, а також розширенню альтернативних логістичних маршрутів.

Імпортна діяльність також зазнала суттєвих змін у структурі та обсягах. На початку війни імпортна діяльність також скоротилася через порушення логістичних ланцюгів, падіння платоспроможності українського населення та закриття багатьох бізнес-структур. Однак, наприкінці 2022 р. спостерігалось поступове відновлювання імпорту, особливо продукції критичного призначення (паливо, медикаменти, обладнання для відновлення енергетичної інфраструктури тощо). У 2023 р. імпорт продовжував відігравати важливу роль у забезпеченні потреб економіки, особливо в умовах зимового періоду, коли безперебійна робота в країні залежала від постачання генераторів, трансформаторів та іншого обладнання для енергосистеми.

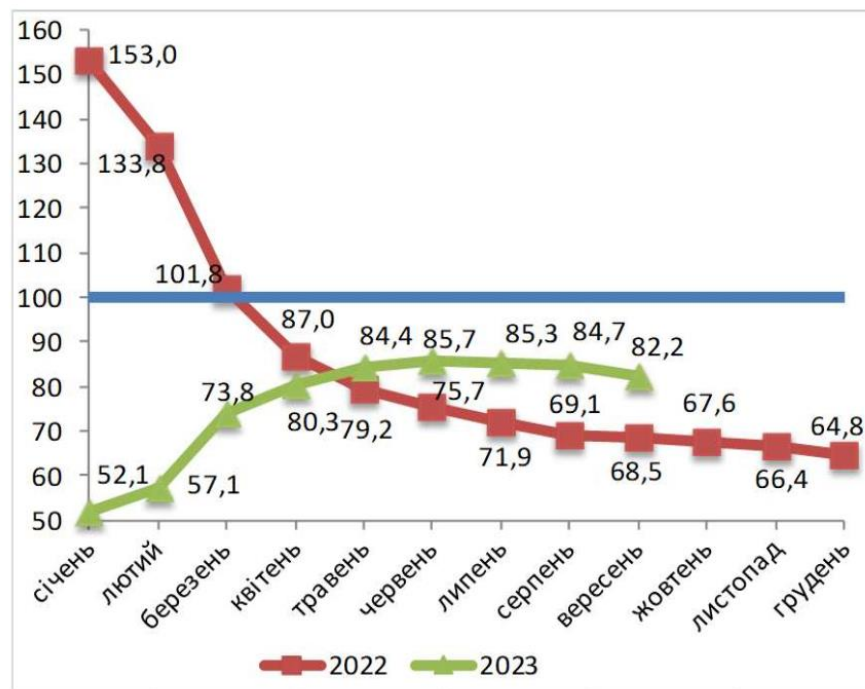

Рис. 2.1. Темпи збільшення (зниження) експорту товарів, %

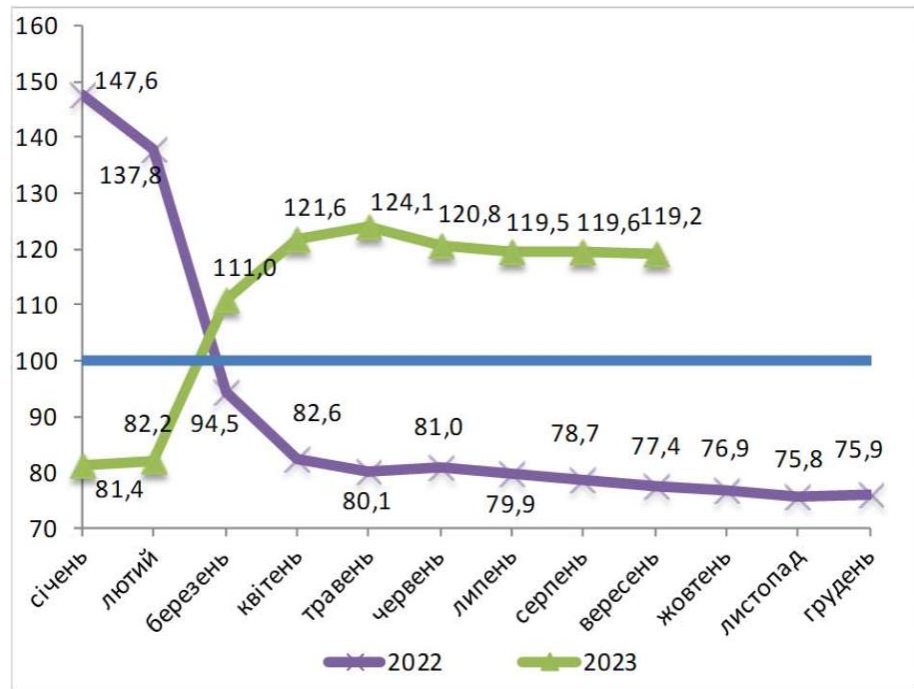

Рис. 2.2. Темпи збільшення (зниження) імпорту товарів, %

На рис. 2.1, 2.2 наведені дані, що свідчать про незначну кількість експортних операцій товарами у 2023 р. порівняно із 2022 р., що викликає необхідність у підвищенні експорту. В 2023 р. Україна збільшила показники із імпорту за 2022 р., що вказує на необхідність імпортних операцій. Така динаміка показує необхідність проведення політики щодо сприяння експорту із застосуванням різноманітних інструментів економічної дипломатії.

Ефективне застосування інструментів економічної дипломатії може забезпечуватись в укладенні нових торговельних угод, диверсифікації ринків збуту, створенні сприятливих умов для виходу українських товарів на міжнародні ринки й підтримки вітчизняних виробників. Особливу увагу слід приділити розвитку логістичної інфраструктури, котра забезпечить безперервне транспортування експортної продукції, а також впровадженню цифрових технологій для оптимізації торговельних процесів.

Аналіз табл. 2.2. демонструє, що обсяги експорту засобів виробництва зменшилися у 2023 р. порівняно із 2022 р. на 19,3 %, а відповідно частка в загальній структурі експорту знизилася до 2,1%. Товари проміжного користування зменшився на 17,5 % (з 34538 млн. дол. до 28521 млн. дол.).

Таблиця 2.2 – Динаміка експорту товарів України за 2022–2023 рр.

Категорія товарів	Роки		У % 2023 р. до 2022 р.
	2022	2023	
Засоби виробництва, млн. дол.	911	735	80,7
Товари проміжного користування, млн. дол.	34 538	28 521	82,5
Споживчі товари, млн. дол.	5 224	5 338	102,2
Інші категорії товарів, млн. дол.	51	64	125,5
Усього, млн. дол.	40 724	34 658	85,1
Структура, %			
Засоби виробництва	2,2	2,1	х
Товари проміжного користування	84,8	82,3	х
Споживчі товари	12,8	15,4	х
Інші категорії товарів	0,1	0,2	х
Усього	100	100	х

У 2023 році спостерігається зростання експорту споживчих товарів на 2,2 %, а відповідно частка у структурі експорту також зросла – з 12,8 % у 2022 р. до 15,4 %. Експорт у категорії інші товари теж зріс на 25,5 %. Хоча ця категорія має незначну питому вагу у загальній структурі експорту, проте таке зростання може свідчити про розширення нових нішевих напрямків експорту.

За даними поданими у табл. 2.3 у 2023 р. обсяг імпорту зріс на 14,8 %, досягнувши 63813 млн. дол. порівняно з 55551 млн. дол. у 2022 р. Найбільше зростання спостерігалось у категоріях "Різне" (на 40,3 %), машини, устаткування, транспортні засоби та прилади (на 32,1 %) та чорні й кольорові метали (на 31,6%).

Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади залишаються найбільшою категорією з часткою 30,7 % у 2023 р., що на 4 % більше ніж у 2022 р. Це вказує на значну залежність від технічного імпорту для промисловості й транспорту.

Таблиця 2.3 – Динаміка імпорту товарів України за 2022 – 2023 рр.

Категорія товарів	Роки		У % 2023 р. до 2022 р.
	2022	2023	
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва, млн. дол.	6020	6930	115,1
Мінеральні продукти, млн. дол.	12 715	10 376	81,6
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, млн. дол.	9 352	11 151	119,2
Деревина та вироби з неї, млн. дол.	906	969	106,9
Промислові вироби, млн. дол.	3 301	3 188	96,5
Чорні й кольорові метали та вироби з них, млн. дол.	2 487	3 273	131,6
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади, млн. дол.	14 827	19 586	132,1
Різне, млн. дол.	5 943	8 340	140,3
Усього, млн. дол.	55 551	63 813	114,8
Структура, %			
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	10,8	10,9	х
Мінеральні продукти	22,9	16,3	х
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	16,8	17,5	х
Деревина та вироби з неї	1,6	1,5	х
Промислові вироби	5,9	5,0	х
Чорні й кольорові метали та вироби з них	4,5	5,1	х
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	26,7	30,7	х
Різне	10,7	13,1	х
Усього	100	100	х

Продовольчі товари та сировина зросли на 15,1 %, частка яких становила у загальній структурі 10,9 %. Продукція хімічної промисловості теж зросла на 19,2 % у 2023 р., збільшивши свою частку у структурі до 17,5 %.

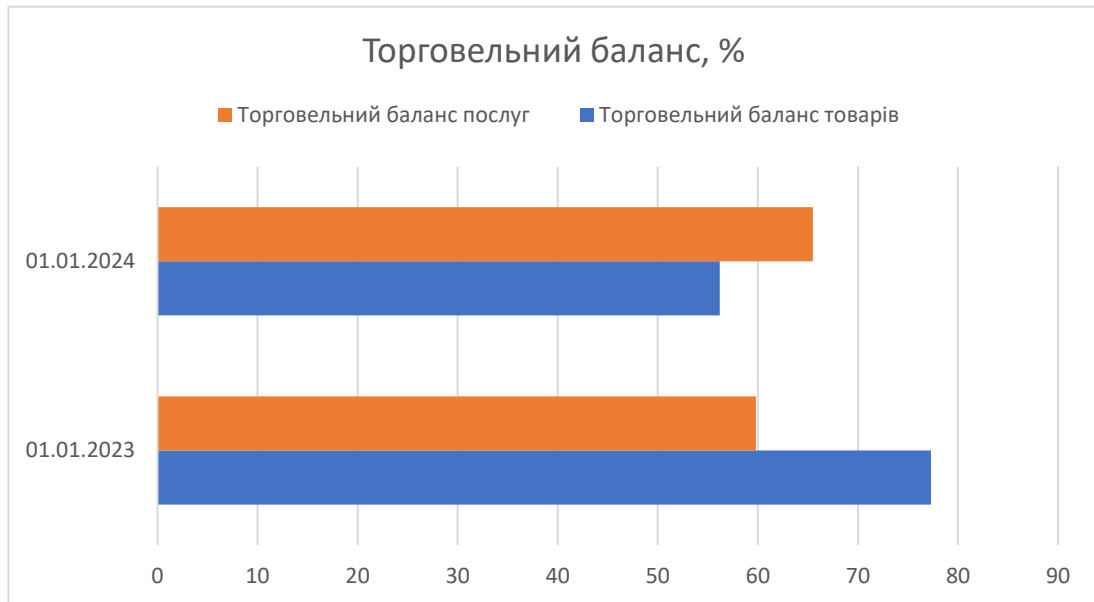

Рис. 2.3. Динаміка торговельного балансу товарів і послуг, %

З рис. 2.3 бачимо, що торговельний баланс товарів знизився із 77,3% у 2022 р. до 56,2 % у 2023 р. Це свідчить про посилення дисбалансу між експортом та імпортом товарів. Аналіз торговельного балансу послуг демонструє покращення з 59,9% до 65,5% у відповідності 2022 р. до 2023 р., що свідчить про зменшення розриву між експортом та імпортом у цьому секторі.

Отже, по торговельного балансу, у 2022 році спостерігався значний дефіцит, обумовлений зростанням імпорту критичних товарів і зниженням експортних надходжень. Проте у 2023 році, завдяки стабілізації експортних потоків і збільшенню обсягів міжнародної допомоги, вдалося частково компенсувати цей дефіцит.

Таким чином, у 2023 році зовнішньоекономічна діяльність України продемонструвала складну динаміку, що вимагає подальших зусиль для зміцнення експортного потенціалу, оптимізації імпорту та збалансування торговельного балансу.

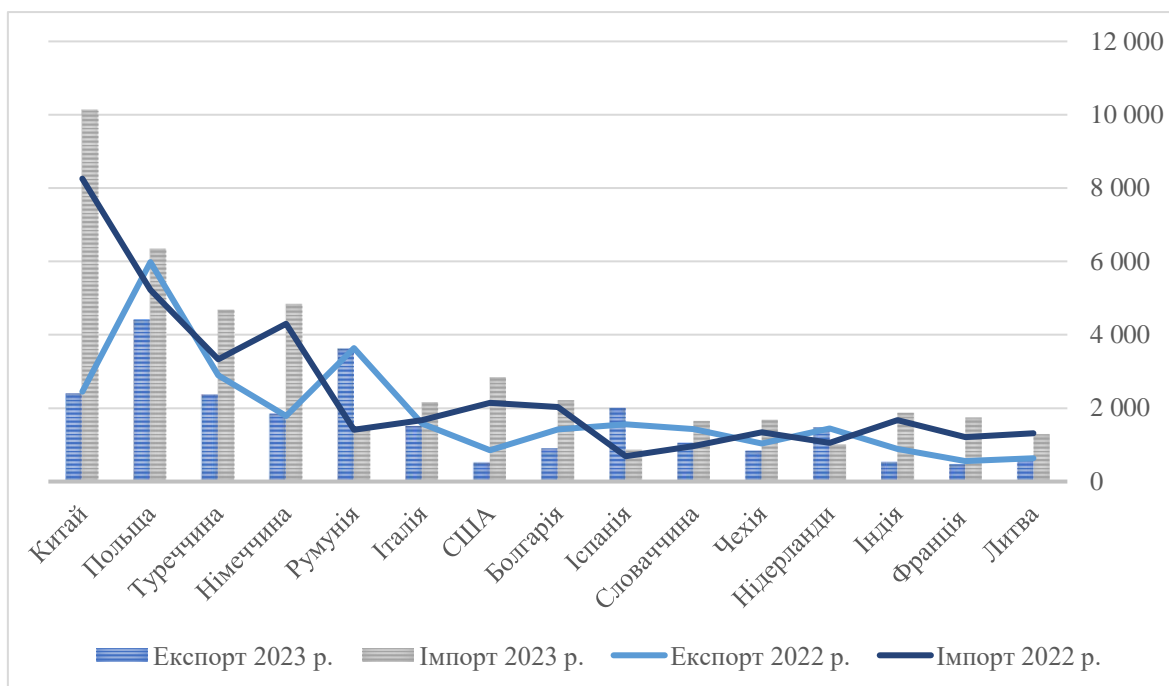

Рис. 2.4 Географія зовнішньоекономічної діяльності України у 2022 – 2023 рр., млн. дол.

Динаміка експорту та імпорту України в 2022 р. і 2023 рр. (рис.2.4) демонструє, що Китай залишається лідером за обсягом імпорту в Україну у 2022 – 2023 рр. Однак експорт значно скоротився, що свідчить про зменшення поставок українських товарів до цього ринку. Польща і надалі є провідним партнером у Європі як за обсягами експорту, так і за імпортом. Туреччина демонструє стабільну динаміку, залишаючись важливим ринком для експорту українських товарів, зокрема сільськогосподарської продукції.

Отже, як бачимо за 2022 – 2023 рр. Україна переорієнтувалася на європейські ринки. Збільшення експорту до країн ЄС свідчить про ефективність інтеграційної політики, проте значне перевищення імпорту над експортом у ключових країнах, що вказує на необхідність посилення експортного потенціалу України.

Виняткову роль у зовнішньоекономічній діяльності України відіграє залучення міжнародної фінансової допомоги. У 2022-2023 рр. країна отримала вагомому підтримку від Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського Союзу та окремих країн, таких як США, Японія, Канада та інші. Загальний обсяг фінансової допомоги становить понад 85 млрд. дол.

США. Ці кошти були спрямовані на фінансування бюджетного дефіциту, відновлювання критичної інфраструктури та підтримку соціальної сфери. Важливим аспектом також стало напрацювання нових шляхів співпраці з МВФ, що включають як середньо- та і довгострокові фінансові зобов'язання, а також сприяння реформам, що спрямовані на посилення макроекономічної стабільності.

Інвестиційна діяльність в Україні у 2022 – 2023 рр. зазнала значних змін. У 2022 р. відбувся значний спад інвестицій через високі ризики, пов'язані з війною. Багато міжнародних інвесторів припинили свою діяльність в Україні. У 2022 р. кількість прямих іноземних інвестицій в Україну становила 587 млн. дол., а у 2023 р. кількість прямих іноземних інвестицій склала 4,25 млрд дол., що у 7,6 рази більше, ніж у 2022 р. Це свідчить про відновлення інвестиційної активності та довіри до української економіки.

Завдяки активній роботі економічної дипломатії у 2023 р. вдалося відновити інтерес до України з боку міжнародних партнерів. Особливо це стосується стратегічних галузей, таких як відновлювальна енергетика, агропромисловий комплекс, інформаційні технології. Україна також уклала низку угод про інвестиційне співробітництво із країнами ЄС, США тощо.

В сучасних умовах, дипломатія відіграє ключову роль у забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності, а особливо під час повномасштабного вторгнення. Основні зусилля спрямовані на поглиблення економічної співпраці з ЄС, де Україна вже отримала статус кандидата на вступ до Євросоюзу. Також великим проривом стало розширення зон вільної торгівлі й просування українського експорту на нові ринки збуту, зокрема в країни Азії, Африки та Латинської Америки.

Отже, зовнішньоекономічна діяльність України у 2022-2023 рр. була визначена адаптацією до умов війни, переорієнтацією на нові ринки, залученням міжнародної допомоги та відновленням економічної активності, де українська дипломатія відіграла одну із важливих ролей у забезпеченні політичної та економічної підтримки зі сторони міжнародних партнерів. Через

дипломатичні зусилля вдалося забезпечити доступ до фінансових ресурсів, піднести інвестиційний клімат, а також укласти нові угоди, які допомогли Україні продовжити інтеграцію в глобальні економічні процеси навіть у складних умовах військової агресії. Незважаючи на виклики, країна продовжує посилювати співпрацю на світовій арені закладаючи основу для економічного відновлення після завершення війни.

2.2. Оцінка зовнішньої політики України та дипломатії

Зовнішня політика та дипломатія України є одними із найважливіших механізмів у забезпеченні національних інтересів держави в глобальному середовищі. Нинішній стан зовнішньополітичної діяльності країни визначається значними викликами, що пов'язані з агресією Російської Федерації, необхідністю пристосування до нових геополітичних реалій та посиленням інтеграційною діяльністю із західними партнерами. За останні роки, а особливо в умовах повномасштабної війни, українська дипломатія демонструвала значний прогрес при налагодженні міжнародного співробітництва, зміцненні економічних зв'язків, а також посиленні свого впливу на міжнародній арені.

Зовнішня політика України завжди стикалася зі складнощами та викликами. З 2014 р., після анексії Криму росією та початком військових дій на сході, країна опинилася перед необхідністю зміцнення власних оборонних можливостей та залученням міжнародної підтримки. За цих умов, українська дипломатія стала визначальним інструментом мобілізації міжнародної спільноти для захисту власної територіальної цілісності. Значну роль в цьому контексті відіграла співпраця з різними міжнародними організаційними структурами (ООН, ОБСЄ, Радою Європи тощо), де Україна на постійній основі піднімала питання щодо дотримання міжнародного права, територіальної цілісності та захисту суверенітету.

Починаючи з 2022 р., із широкомасштабною агресією РФ, зовнішня політика України набула ще більшої стратегічної вагомості. Основним завданням якої стало формування глобальної коаліції на підтримку України, залучення військової, фінансової та гуманітарної підтримки. Завдяки активній діяльності, дипломатії вдалося досягти безпрецедентного рівня підтримки зі сторони міжнародної спільноти.

Одним із ключових аспектів у зовнішній політиці стало посилення інтеграції до НАТО. Україна активно зміцнює взаємовідносини з Альянсом, беручи участь у програмах партнерства та отримуючи військову підтримку. Саміт НАТО, який відбувся у Вільнюсі в 2023 р. став значним кроком в напрямі майбутнього членства України в організації. Підтримка з боку країн-членів НАТО, яка постійно зростає, свідчить про зміну ставлення до нашої країни як до потенційного союзника, що спроможний відігравати важливу роль у забезпеченні безпеки регіону.

Економічна дипломатія також є ваговою складовою зовнішньої політики. Сьогоднішні умови військового протистояння призвели до значних економічних втрат, втім Україна зуміла зберегти свою експортну спроможність, інвестиційну привабливість та залучити значні фінансові ресурси. Зокрема, було досягнуто домовленостей із МВФ, СБ, ЄС й іншими міжнародними організаціями щодо надання фінансової підтримки.

Важливу роль у зовнішній політиці будь-якої країни відіграють двосторонні відносини. Україна працює в цьому напрямі, активно розвиваючи співпрацю з такими країнами, як Польща, Литва, Чехія, Словаччина, котрі є не лише стратегічними партнерами, але й є ключовими транзитними державами для експорту вітчизняної продукції. Особливий акцент у двосторонніх взаємовідносинах зосереджений на США, котрі залишаються найбільшим донором та надійним партнером у сфері безпеки.

Особливим викликом сьогодення залишається необхідність збереження міжнародної підтримки, а найбільше в умовах глобальної нестабільності, економічних криз та чітких змін у геополітичному ландшафті. Зростаючі

загрози, кризові явища й інші проблеми вимагають від української дипломатії прозорості, гнучкості, професіоналізму та здатності швидко й ефективно реагувати на нові виклики. Зовнішня політика України повинна бути спрямована на досягнення перспективності, що забезпечить стабільний розвиток держави в майбутньому, інтеграцію в міжнародну спільноту, а також відновлення територіальної цілісності.

Для розуміння ефективності та результативності зовнішньої політики України варто провести аналіз її діяльності, взявши до уваги п'ять основних індикаторів, визначені в аналітичному дослідженні «Українська призма: зовнішня політика 2023» [32], на основі яких визначимо стан забезпечення зовнішньої політики по кожному із відповідних напрямів:

– політичний інтерес/залученість уповноважених осіб до певного напрямку у зовнішній політиці України;

– результативність співпраці та узгодженості дій між українськими інституціями у сфері зовнішньополітичної діяльності;

– стратегічне бачення про реалізацію конкретного напрямку;

– практична діяльність у межах конкретного напрямку в продовж оцінюваного року;

- результати та досягнення за вказаним напрямом упродовж оцінюваного періоду.

Оцінка успішності зовнішньополітичної діяльності України визначалась шляхом отримання середнього показника від загального рейтингу оцінок за усіма напрямками зовнішньої політики. В табл. 2.4 відображено шкалу оцінювання [32].

Таблиця 2.4 - Шкала оцінювання ефективності зовнішньої політики України

Показники	Рейтингова оцінка												
	A	A-	B+	B	B-	C+	C	C-	D+	D	D-	E+	E
Значення показника	5,0	4,6-4,9	4,1-4,5	4,0	3,6-3,9	3,1-3,5	3,0	2,6-2,9	2,1-2,5	2,0	1,6-1,9	1,1-1,5	1,0

На основі результатів рейтингового оцінювання ефективності зовнішньої політики України було визначено інтегральні показники успішності, що зображено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 - Оцінка ефективності зовнішньої політики України за 2022–2023 рр.

Показники	Роки	
	2022	2023
Політичний інтерес/залученість	4,1+	4,1+
Інституційна співпраця	4,1	4,1+
Стратегічне бачення	4,1+	4,0
Діяльність	4,1+	4,1+

Результати	4,0	4,0
Загальна оцінка	B+	B+

На основі таблиці 2.5 можна зробити висновки, що загальна оцінка ефективності зовнішньої політики України зберігається на рівні B+, що є свідченням стабільності роботи з ключових напрямів навіть у складних умовах воєнного часу. У 2022 та 2023 рр. політичний інтерес оцінено на рівні 4,1+, що демонструє високу увагу до зовнішньополітичної діяльності як з боку українського уряду, так й міжнародних партнерів. Збереження такого рівня свідчить про продовження активної участі України в глобальних політичних процесах та ефективного використання дипломатичних інструментів у міжнародній підтримці.

Оцінка інституційної співпраці зросла з 4,1 у 2022 р. до 4,1+ у 2023 р., що відображає покращення координації між українськими державними установами та міжнародними організаціями. Прогрес у цьому прослідковується в ефективному залученні міжнародних інституцій для вирішення питань безпековості та відновлення України.

3. Стратегічне бачення Показник знизився з 4,1+ у 2022 році до 4,0 у 2023 році, що може свідчити про певні труднощі у формуванні довгострокових стратегій у зв'язку з непередбачуваністю воєнної ситуації. Зниження може бути компенсоване посиленням планування в окремих сферах, таких як економічна дипломатія, відновлення інфраструктури та інтеграція до європейських структур.

Індикатор діяльності зберігається на рівні 4,1+ упродовж двох років, що демонструє послідовну й інтенсивну роботу дипломатичних установ та уряду. У 2023 р. активізувалася робота в напрямі залученості до міжнародних конференцій та переговорних процесів, що сприяло зміцненню міжнародної коаліції на підтримку України.

Показник результативності за 2022 – 2023 рр. залишається на рівні 4,0, що свідчить про стабільність у досягненні ключових позицій, таких як міжнародна допомога, санкційний тиск на росію та інтеграція до ЄС і НАТО.

Проте складність нинішньої ситуації обмежує можливості для України досягнення певних довгострокових результатів.

Загальний оцінка підтверджує ефективність зовнішньої політики України, незважаючи на значні виклики. Це є свідченням того, що в країні зберігається високий рівень дипломатичної активності та ефективну комунікацію із міжнародними партнерами.

Отже, підводячи підсумки ефективності зовнішньої політики України за період 2022 – 2023 рр., можна узагальнити результати за індикаторами:

1) індикатор «політичний інтерес/залученість» відображає зосередженість влади на конкретних напрямках. У 2023 р. Україна зосередила увагу на євроінтеграційному курсі, формуванні безпекових гарантій та залученню міжнародної підтримки;

2) індикатор «стратегічні комунікації» підкреслили важливість висвітлення українських ініціатив в міжнародній спільноті. Завдяки залученню офіційних осіб до міжнародних заходів та дипломатичних кампаній було накопичено та збережено значний рівень підтримки із боку партнерів. Однак криза польсько-українських відносин доводить про необхідність поліпшення підходів до стратегії у комунікації;

3) індикатор «діяльність» у 2023 р. демонструє високу інтенсивністю дипломатичних контактів: організовано більше 190 візитів іноземних делегацій на територію України, здійснено багатосторонні заходи у межах європейської й безпекової інтеграції;

4) індикатор «результати» включає укладення угод про безпекові гарантії, збільшення фінансової допомоги та залучення нових партнерів, руху на шляху вступу до ЄС. Водночас залишаються питання глобального характеру, такі як обходження санкцій країною-агресором та неузгоджені питання щодо відновлення експортної діяльності до деяких європейських країн.

У 2023 р. економічна дипломатія України зайняла ключове місце у системі зовнішньополітичних пріоритетів, знаходячись на одному рівні із військовою дипломатією. Це стало закономірним результатом складних

викликів, з якими зіткнулася наша країна в умовах війни. Найбільшою зовнішньополітичною перемогою у 2023 р. стало рішення Європейської ради про початок перемовин щодо вступу України до ЄС, що відкриває нові горизонти для економічної дипломатії. Такі результати є яскравим прикладом успішності економічної дипломатії, демонструючи, що навіть у найскладніші часи країна спроможна досягати значних зовнішньополітичних результатів.

Проаналізуємо ефективність економічної дипломатії України застосовуючи оціночну шкалу результативності економічної дипломатії України (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Оцінка ефективності економічної дипломатії України за 2022 - 2023 рр.

Показники	Роки	
	2022	2023
Політичний інтерес/залученість	5	5
Інституційна співпраця	5	4
Стратегічне бачення	5	4
Діяльність	5	5
Результати	4	5
Загальна оцінка	A-	A-

На основі табл. 2.6 можна зробити висновки, що про загальна оцінка зовнішньої політики України за оцінюваний період зберігається на рівні A-.

У 2022 – 2023 рр. індикатор «політичний інтерес/залученість» оцінено на рівні 5,0, що демонструє високу зосередженість на зовнішньополітичній діяльності як зі сторони українського уряду, так і зі сторони міжнародних партнерів.

Інституційна співпраця знизилась з показника 5,0 у 2022 р. до 4,0 у 2023 р., що відображає труднощі у певних питаннях координації між українськими державними установами та міжнародними організаціями.

Показник «стратегічне бачення» знизився з 5,0+ у 2022 р. до 4,0 у 2023 р., що демонструє певні труднощі при формуванні довгострокових стратегій у зв'язку з непередбачуваністю воєнної ситуації.

Індикатор «діяльність» зберігається на рівні 5,0 упродовж досліджуваного періоду, що вказує на послідовну та інтенсивну роботу дипломатичних установ та уряду. У 2023 р. активізувалася діяльність уряду, міжнародних конференцій та переговорів, що сприяло зміцненню міжнародної коаліції на підтримку України.

Показник «результати» зріс до рівні 5,0, що є свідченням стабільності та покращення у досягненні ключових цілей. Проте складність сьогоденної ситуації обмежує можливості у досягненні окремих довгострокових результатів.

Таким чином, за результатами аналізу ми бачимо, що уряд України, розуміючи значущість економічної дипломатії при забезпеченні національної безпеки країни, на постійній основі використовує заходи щодо посилення дієвості інструментарію дипломатії. Проте, на жаль, бажаного результату ще не досягнуто. Це зумовлено низкою як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Водночас, успіх у подоланні цих викликів потребує подальшого вдосконалення механізмів економічної дипломатії, координації між державними установами та бізнесом, посилення

співпраці із міжнародними партнерами тощо.

У сучасному вимірі зовнішня політика України є не тільки інструментом реагування на проблеми та виклики, але й дієвим засобом формування власного майбутнього. Вона віддзеркалює прагнення українського народу бути частиною європейської спільноти, жити у мирі та стабільності, а також будувати успішну й незалежну державу. Попри всі утруднення, Україна демонструє здатність адаптуватися до змін, зберігаючи стратегічний напрям на інтеграцію та захист національних інтересів.

2.3. Роль міжнародних економічних угод та санкційної політики у зовнішній діяльності України

Важливим інструментом у зовнішньоекономічній діяльності України у воєнний час є укладення міжнародних економічних угод, що дає змогу країні отримувати міжнародну підтримку, бути на захисті власних інтересів та рухатися напрямом європейської інтеграції.

Повномасштабне вторгнення агресора в Україну у 2022 р., стало потужним викликом для міжнародної спільноти та спричинило суттєві зміни в політичній та правовій площині України й світу. Це вторгнення активізувало обговорення не лише питань міжнародного права, але й стало важливим каталізатором для консолідації зусиль на світовій арені у сфері забезпечення безпеки, гуманітарної допомоги й захисту прав людини.

Результатом змін стало підписання низки угод, спрямованих на протидію агресії, забезпечення безпеки, відновлення суверенітету та територіальної цілісності держави. Особливу увагу привертають угоди, укладені у відповідь на зовнішню агресію, введення воєнного стану та застосування міжнародно-правових механізмів для протидії незаконним діям росії.

У контексті повномасштабної агресії питання укладення міжнародних угод набуло критичної важливості. З одного боку, військові дії ускладнюють

дипломатичну функцію та переговори, але з іншого – саме дані угоди стають ключовим механізмом захисту національних інтересів України. Незважаючи на складнощі переговорного процесу, особливу увагу слід приділити угодам, укладеним під час воєнного стану, адже вони безпосередньо відображають наслідки та пріоритети міжнародної політики України й реакцію інших держав.

Від початку 2022 року Україна підписала понад 300 міжнародних угод, серед яких договори з різними країнами і організаціями про військову підтримку та економічну допомогу.

Широкий зміст міжнародних договорів вказує на необхідність їх систематизації. З урахуванням особливостей змісту даних угод, їх можна умовно поділити:

1) договори з питань безпеки та оборони – угоди, що спрямовані на зміцнення військової співпраці, постачання озброєння, технічної допомоги та підтримку у сфері оборони, навчання й тренінги українським військовим тощо;

2) економічні та фінансові угоди – домовленості стосовно економічної підтримки, інвестицій, відновлення інфраструктури, допомоги та співпраці у сфері відновлення економіки;

3) договори про гуманітарну допомогу – це угоди, суть яких полягає в наданні підтримки населенню, що постраждало від воєнних дій чи інших кризових ситуацій. Такі договори регулюють постачання продовольства, медикаментів, предметів першої необхідності, а також організацію евакуації, розміщення біженців і відновлення життєво важливих об'єктів інфраструктури. Дані домовленості спрямовані на забезпечення базових потреб та захисту прав людини в умовах гуманітарної кризи;

4) угоди в сфері міжнародного права – акти, які визначають механізми правового захисту, посилення європейської інтеграції, санкції проти агресора та посилення правового статусу країни на міжнародній арені.

В нинішніх умовах воєнного стану Україна активно застосовує різні механізми міжнародної співпраці, в тому числі й укладення договорів для захисту національних інтересів, зміцнення держави та просування в напрямі європейської інтеграції. Варто зауважити, що окремі міжнародні угоди, які були підписані до початку повномасштабної війни, потребують оновлення або адаптації до сучасних умов. Також виконання певних угод на сьогодні є проблемним через складнощі, спричинені війною.

Укладання міжнародних договорів залишається важливим інструментом для України в тому числі, у воєнний час, проте, ефективність реалізації цих угод значною мірою залежить від рішучості політичного керівництва, узгодженості дій між різними гілками влади та належної координації дій.

Однак для України, захист державного суверенітету та протидія агресії не обмежуються тільки дипломатичними домовленостями. Значну роль у стримуванні агресора відіграє й санкційна політика, дія якої спрямована на економічне послаблення держави-агресора та її часткову або повну ізоляцію на міжнародній арені. Санкції, що накладаються паралельно із укладанням міжнародних угод, стають ефективним інструментом, що спрямований на відновлення безпеки та стабільності.

В умовах військової агресії Російської Федерації значення санкцій зросло багатократно, оскільки вони стали ефективними засобами для зміцнення позицій України на міжнародній арені, підтримки її економіки та посилення тиску на агресора.

Санкції є ваговою складовою зовнішньоекономічної діяльності України. Їхнє впровадження дозволяє мінімізувати економічні ресурси агресора, послабити військовий потенціал, а також обмежити доступ до фінансових ресурсів та критично важливих ринків. Санкції, які вводить Україна стосовно росії, так і санкції міжнародної спільноти мають стратегічне значення. Розглянемо більш детально санкційну політику України та міжнародної спільноти проти країни-агресора.

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р., Україна запровадила низку санкційних заходів, спрямованих на захист національних інтересів та посилення тиску на агресора:

1) економічні обмеження: заборона на імпорт (Україна запровадила заборону на імпорт товарів, включаючи енергоресурси, техніку та інші стратегічно важливу продукцію); обмеження на експорт (введено обмеження на експорт товарів подвійного призначення та технологій);

2) фінансові санкції: заморожування активів (Україна заморозила активи державних та приватних компаній, в тому числі й фізичних осіб); відключення від фінансових систем (обмежено доступ рос. банків до української фінансової системи);

3) транспортні обмеження: заборона на авіасполучення (Україна закрила повітряний простір для рос. авіакомпаній та заборонила польоти до РФ); обмеження на морські перевезення (введено обмеження на заходження суден до українських портів);

4) культурні та інформаційні обмеження: заборона на діяльність ЗМІ (припинена діяльність росмедіа та інформаційних агентств); обмеження культурних заходів;

5) індивідуальні санкції: персональні обмеження щодо посадовців, бізнесменів та інших осіб, які причетні до агресії.

Завдяки активній дипломатичній діяльності, Україні вдалося створити широку коаліцію країн-партнерів, які запровадили низку санкцій проти РФ, спрямованих на обмеження економічних можливостей країни-агресора, тиску на політичне керівництво а також заморожування активів російських олігархів.

Більше ніж сорок країн світу на кінець 2023 року долучилися до санкційних заходів проти росії. Навіть ті держави, які офіційно не є частиною даної коаліції, часто уникають порушення цих обмежень, побоюючись вторинних санкцій або ж ускладнень у подальших відносинах із міжнародною спільнотою.

РФ стала світовим лідером за кількістю застосованих до неї санкцій. Лише за перші 10 днів повномасштабної війни було запроваджено така кількість міжнародних санкцій, що вона випередила такі країни, як Іран, Сирія, КНДР та Венесуела, які вже роками перебувають у санкційних списках. Проте, більшість санкційних обмежень стосується конкретних юридичних та фізичних осіб, фінансових інституцій та компаній.

Основними напрямками міжнародних санкцій проти РФ стали:

1) фінансові обмеження: відключення від міжнародної банківської системи SWIFT (банки були відключені від системи фінансових повідомлень, що ускладнило їхню діяльність на світовому ринку); замороження активів (активи державних, приватних компаній та фізичних осіб, пов'язаних з урядом РФ, були заморожені в країнах ЄС, США).

2) енергетичні обмеження: ембарго на нафту та газ (країни ЄС, США запровадили обмеження на імпорт нафти та газу); обмеження на технології (заборона на постачання технологій, необхідних для видобутку та переробки енергоресурсів);

3) торговельні обмеження: заборона на експорт (обмеження на експорт до країни товарів подвійного призначення та технологій); обмеження на імпорт (заборона на імпорт товарів, включаючи енергоресурси, техніку та інші стратегічно важливі продукти);

4) індивідуальні санкції: візові обмеження (заборона на в'їзд до країн ЄС, США та/або на інші території для посадовців, бізнесменів та інших осіб, що причетні до військової агресії); заморожування активів (активи рос. олігархів та високопосадовців були заморожені в міжнародних фінансових установах);

5) секторальні обмеження: фінансовий сектор (обмежений доступ рос. банків до міжнародних фінансових ринків); оборонний сектор (обмеження на постачання зброї та військових технологій до росії).

У 2022 р. такі країни як, США, ЄС, Канада, Велика Британія, Японія, Австралія, Швейцарія, Польща та інші, досягли максимального рівня санкційного тиску на РФ, застосувавши більше ніж 15 тис. санкцій.

У 2023 р. в Україні спостерігається значне зростання санкційної активності: введено 6,3 тис. санкцій проти 5 тис. осіб у порівнянні з 2022 р.

Станом на кінець 2023 р. під обмеженнями перебувають 16 919 фіз. та юр. осіб, з яких 10126 – фізичні особи, а 6793 – рос. компанії. Зокрема, українські санкції стосувалися 14913 ос., тоді як міжнародні санкції охоплювали 5821 ос.

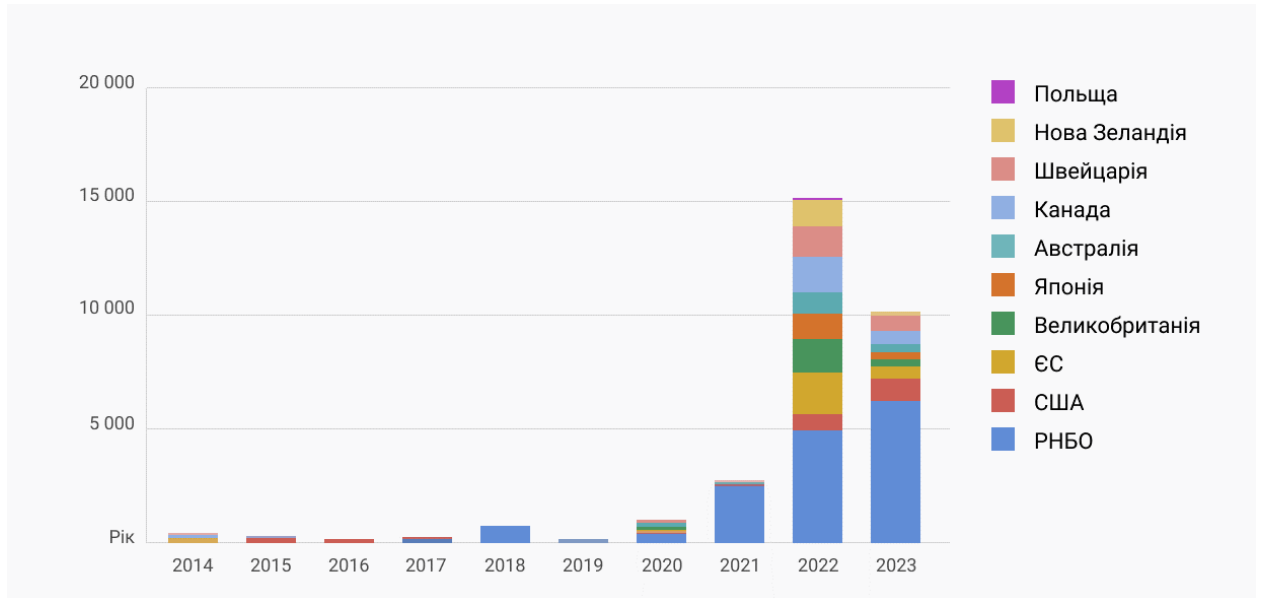

Рис. 2.5 Динаміка українських та міжнародних санкцій, од.

Як бачимо з рис.2.5 санкції проти представників режиму агресора почали застосовувати ще на початку російсько-українського конфлікту у 2014 р. На цей час рівень запровадження персональних санкцій був досить низьким і коливався в межах 200 – 800 обмежень. Це не забезпечило належного впливу стримання подальшої агресії та запобігання ескалації конфлікту.

Хоча у 2021 р. Україна суттєво активізувало санкційну політику, запровадивши обмеження близько 2,5 тис. ос., проте аналогічного застосування санкційного тиску з боку міжнародних партнерів не відбулося (у 2021 р. запроваджено 174 нові міжнародні санкції).

Найбільша кількість застосованих міжнародних санкцій припадає на 2022 р., коли країни, такі як США, ЄС, Велика Британія, Японія, Австралія, Канада, Швейцарія, Нова Зеландія та Польща, застосували більше ніж 15 тис. санкцій у відповідь на повномасштабне вторгнення.

Проте за перше півріччя 2023 р. темпи введення нових міжнародних санкцій суттєво знизилися, і становлять близько 3,9 тис. од.

Юрисдикція, що першою запровадила санкції	Загальна кількість юросіб та фізосіб під санкціями	Частка від загальної кількості санкцій*
ЄС	1 087	28,5%
США	1 033	27,1%
РНБО	699	18,3%
Канада	510	13,4%
Великобританія	251	6,6%
Японія	83	2,2%
Австралія	71	1,9%
Швейцарія	53	1,4%
Нова Зеландія	25	0,7%
Польща	3	0,1%
Всього юросіб та фізосіб під санкціями*	3815	100%

*Йдеться про санкції, що є в РНБО та хоча б в одній країні чи в ЄС

Рис. 2.6 Кількість впроваджених нових санкцій на листопад 2023 р. в розрізі міжнародних партнерів, од.

На рис. 2.6 представлено дані кількості санкцій, що накладені на юридичних та фізичних осіб. Аналізуючи наведені дані, можна зробити такі висновки, що лідери за кількістю санкцій є ЄС (28,5), США (27,1%). Найменше застосовано санкцій Новою Зеландією (0,7%) та Польщею (0,1 %).

ЄС й США є найбільшими ініціаторами санкційного тиску, що демонструє їхню лідируючу роль у боротьбі із порушеннями міжнародного права. За кількістю впроваджених санкцій Україна демонструє активну позицію держави в даній політиці.

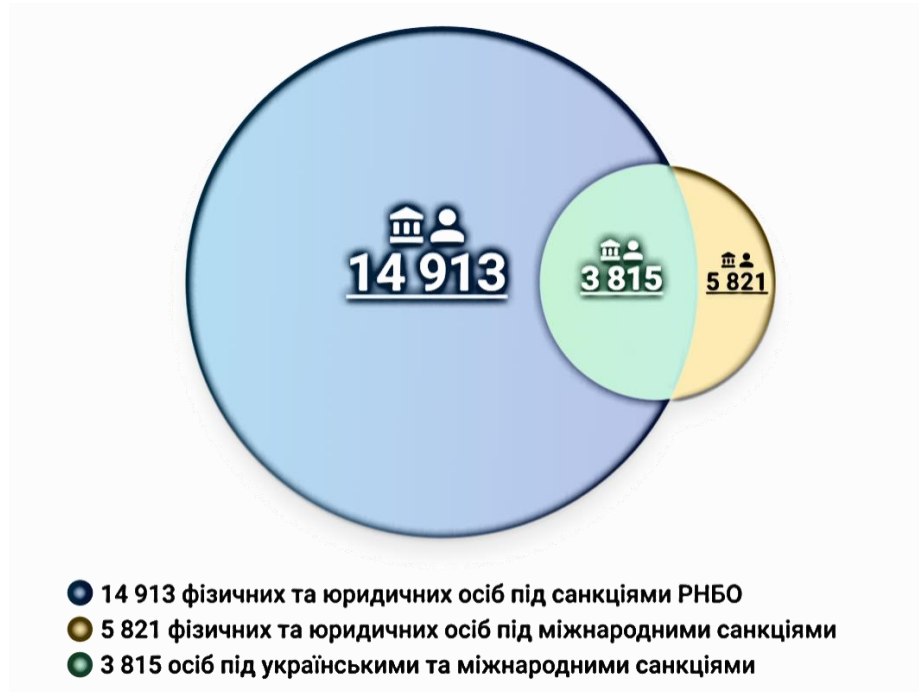

Рис. 2.7 Розподіл санкцій, що запроваджені Україною та світом, од.

На рис. 2.7 представлено взаємозв'язок між кількістю фізичних і юридичних осіб, які перебувають під санкціями, накладеними української стороною та міжнародною спільнотою. Загальна кількість осіб, які підпали під санкції України, становить 14913 ос. Під міжнародними санкціями перебувають 5821 ос., зокрема країни ЄС, США та інші, зосередились на персональному санкційному впливі. Значна частина осіб у санкційних списках України (понад 11 тис. ос.) не підпадає під міжнародні обмеження.

Як бачимо, Україна веде активну санкційну політику, яка значно перевищує масштабність міжнародних санкцій. Проте спільні санкційні дії демонструють важливу синхронізацію між Україною та міжнародними партнерами, що є визначальним для забезпечення як економічного так і політичного тиску на агресора.

Для підвищення ефективності санкційного тиску на країну-агресора важливо активізувати співпрацю між різними країнами, міжнародними організаціями й громадянським суспільством. Деякі країни, а саме Китай, Іран, ОАЕ та Індія, продовжують відігравати ключову роль для обходження санкцій, запроваджених проти РФ. Взаємодія з урядовими й неурядовими

інституціями, представниками громадськості цих країн може сприяти подальшій зміні їх позиції в довгостроковій перспективі [17].

Також ключовим акцентом є зміцнення співпраці України, країн ЄС та держав G7. Для забезпечення ефективності санкцій необхідно уніфікувати механізми контролю за їх дотриманням. Це потребує створення прозорої та ефективної системи, що дозволить не лише фіксувати виявлені порушення, але й оперативно реагувати на них, забезпечуючи строге дотримання санкційних заходів.

Отже, вплив міжнародних угод та санкційної політики на економіку України мають позитивний аспект:

- розширення доступу до міжнародних ринків через укладені угоди про вільну торгівлю з країнами-партнерами;
- залучення іноземних інвестицій завдяки співпраці з міжнародними організаціями;
- ефективний економічний тиск на РФ, що обмежує її можливості для фінансування війни.

Міжнародні економічні угоди та санкційна політика відіграють вагомую роль у зовнішньоекономічній діяльності України, сприяючи її інтеграції у глобальні економічні процеси та захисту національних інтересів. Успішна реалізація даних інструментів дозволить Україні не лише протистояти викликам війни, але й закладати основи для стійкого економічного розвитку у майбутньому.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ЗАСОБУ ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

3.1. Досягнення економічної дипломатії України у межах сучасних викликів міжнародних економічних відносин

В реаліях сьогодення зі зростаючою чисельністю гравців на світовій арені (держави, різні транснаціональні корпорації, а також міжнародні організації) та підвищеною взаємозалежністю, економічний вимір набирає все більшої ваги в політичних питаннях, і це породжує зміни в методах вирішення проблем, тобто від «екстреного реагування до превентивних». Світова економіка змінює геополітику і стає найголовнішою задачею для ключових акторів на інтернаціональній арені, а економічна потужність стає вирішальною у формулюванні першості або ж підпорядкованості держав у світовій системі.

Економіка – це більше, аніж просто виробництво чи обмін, чи розподіл і споживання товарів та послуг. Вона безперестанку переплітається з безмежною кількістю інших суспільних наук та зазнає глибокого впливу чинників, котрі складно спостерігати, вимірювати або ж кількісно оцінювати. В підсумку, до неї необхідно підходити зі значно ширшого кута зору, при цьому виходячи за межі макро- та мікроекономічних даних і, обов'язково, беручи до уваги наступні чинники: психологія, історія, а також культура. Розглядаючи державну політику, економічна складова володіє ще важливішим значенням через її вагомий вплив на всю зовнішню політику. Відтак, спираючись на значимість економічної проблеми у всій зовнішній політиці країни, можна визначити те, що у світових відносинах, між державами сьогодні виявляється певне співвідношення серед традиційної дипломатії та економічної дипломатії. Важливо відмітити, що саме економічна дипломатія досліджує міжнародні економічні питання задля підвищення добробуту,

котре, в свою чергу, є основним пріоритетом для країн у переважній чисельності регіонів світу.

В детальнішому твердженні економічну дипломатію досліджуємо як «різного роду дипломатичну діяльність, котра допомагає економічним інтересам країни. Це також залучає дипломатію, яка залучає економічні ресурси задля досягнення визначеної зовнішньо-політичної мети.

Щодо вузького розуміння, то економічна дипломатія торкається підтримки експорту, і, звичайно, внутрішніх інвестицій. Зазвичай ще іноді визначають як комерційну дипломатію» [18].

Аналізуючи вище сказане, економічна дипломатія володіє потужним спектром визначень, для прикладу, Гі Керрон де ла Керрієр згадував й одночасно подавав її існування саме так: «загалом за всіма рисами більше не існує дипломатії без економіки, а вже у те, що якраз активна економічна дипломатія відкриє на політичній ниві отакі очікувані плоди, увірити аналогічно важко, як й у всі економічні дивіденди їх дружби в дипломатичній арені» [7].

На початку сьогоднішнього століття професори К. Бейн, Г. Вулкок запропонували власне розуміння «економічної дипломатії», вони розглядали це питання деталізованіше з політичного погляду, настоюючи на наступному твердженні: «економічна дипломатія – це метод, в котрий держави реалізують особисті економічні відносини лише тоді, коли рішення приймаються на національному рівні й піднімаються на світовій арені, та як конкретно ці два процеси поєднуються» [4]. Корольчук Л. [11]. у своїй праці дає власне розуміння поняття: «Економічна дипломатія стає багатосторонньою діяльністю, котра розвивається в теперішніх умовах і на двосторонній, і на багатосторонній основах та працює на мега-, макро-, а також мезо-, і мікрорівнях, відповідно відображуючи матеріальні інтереси світових економічних і валютно-фінансових організацій, країн, регіонів, галузей національної економіки, господарських об'єднань та підприємств і транснаціональних корпорацій».

А вже Шаров В.Г., як він писав у своїй праці про основи, проблеми та перспективи економічної дипломатії: «Економічна дипломатія розглядається як поєднання економіки та політики, доведене до ступеня прийняття та впровадження управлінських рішень, при допомозі і посередництві яких виникає співробітництво та суперництво в теперішньому світі, з'ясовують форми та методи розвитку, а також вдосконалення ринкової економіки» [36].

Іншими словами, економічна дипломатія є безперервною, багатогранною спільною діяльністю країни та бізнесу з виконання національної зовнішньоекономічної політики з максимальною вигодою для країни і найменшими витратами, і нині вона набирає надзвичайно великого значення, так як останнім часом одним з основних визначальних факторів усієї зовнішньої політики стала економіка.

Підґрунтям економічної дипломатії є здатність економіки пропагувати культуру і прогрес, укріплювати зв'язки між народами, і, обов'язково, ставати зброєю, за допомогою котрої можна знищити конкурента чи супротивника.

Виділяють, декілька загальних методів організації діяльності економічної дипломатії в країнах світу:

1. Структура: Кожна держава має свою власну структуру задля функціонування економічної дипломатії. Загалом це може бути у вигляді окремого відділу при міністерстві закордонних справ, також і у вигляді спеціалізованого міністерства економічного розвитку або ж торгівлі, також у вигляді торгових відділів посольств та агентств з просування торгівлі.

2. Функції: Економічній дипломатії належать різноманітні функції, зокрема залучення інвестицій, укладення та реалізація торговельних угод, сприяння економічним інтересам держави у міжнародних відносинах, а також розвиток торгівлі.

3. Інструменти: Застосування методів економічної дипломатії окреслює включення укладання міжнародних угод, підтримку інтересів компаній на закордонних ринках, формування торгових місій, підтримка експорту й імпорту.

4. Співпраця: Міжнародний валютний фонд, ООН, Світовий Банк, обов'язково застосовують економічну дипломатію у співпраці та розвитку серед держав.

5. Пріоритети: Різні держави мають власні першенства в економічній дипломатії. Якись сходяться на розвитку торгівлі, окремі – на залученні інвестицій, деякі – на технологічному обміні й сприянні малому, а також середньому бізнесу.

Відтак, організація діяльності економічної дипломатії в конкретній державі має свої певні особливості, переваги та методи, але першочерговою ідеєю завжди залишається допомога економічного розвитку і підтримка національних зацікавлень на міжнародній арені. Враховуючи сучасні напрями наближення національного зростання за допомогою притягнення прямих іноземних інвестицій, діяльності країни сходяться на просуванні іміджу держави та формування переконливого меседжу для потенційних інвесторів щодо переваг інвестування в її економіку є важливими складовими економічної політики. Реалізація заходів, спрямованих на зміцнення позицій держави на міжнародній арені, супроводжується створенням базових умов для залучення інвестицій, включаючи розвиток транспортної інфраструктури, забезпечення стабільного енергопостачання та широкосмугового доступу до мережі Інтернет. У результаті таких заходів формується сукупність мікроекономічних чинників, що сприяють підвищенню національної конкурентоспроможності. Зазначені досягнення часто є наслідком ефективного використання інструментів економічної дипломатії, серед яких важливу роль відіграють міжнародні візити, участь у ярмарках, форумах і конференціях, організованих на глобальному рівні.

Необхідно зазначити, що до інструментів економічної дипломатії, крім вище згаданих, теж належать державні послуги і підтримка, котра надається бізнесу на світових ринках, для прикладу, це може бути грошова підтримка на зразок експортного кредиту, інвестиційних гарантій і прямого кредитування, ще й інші державні послуги: торгові місії, роботи з розбудови потенціалу, а

також доступ до інформації і всіх мереж через посольства.

Крім цього, економічна дипломатія використовує двосторонні угоди у бізнесі, з метою застосування даних інструментів, країна задіює належні інституції, до котрих відносять агентства з підтримки експорту, професійні підрозділи в посольствах та консульствах, а також державні візити. Розвиток теперішньої економічної дипломатії, котра працює ближче до ринку та через свої інструменти підтримує адаптацію приватних підприємств, підвищує результати роботи інтернаціоналізованих фірм, допомагає у формуванні позитивного іміджу держави і загалом піднімає конкурентоздатність держави.

На сьогодні для України, котра старається зберегти свою економіку, результативне застосування інструментів економічної дипломатії здатне принести вигоду в економічному плані, приміром в питанні зовнішньоекономічних відносин та підвищення конкурентоздатності держави.

Тоді як, через війну, яку розв'язала росія проти України, дуже складно вести економічну діяльність загалом, як і для малих підприємств, також і для великих компаній, значна кількість іноземних мультинаціональних корпорацій були змушені покинути ринок України з огляду безпекового чинника, офіційні дані демонструють падіння експорту українських національних товарів за час повномасштабної війни у два рази, а імпорту - у три рази. Оцінка останніх даних у 2023 році показує, що експорт товарів становив 27204,8 млн дол. США, або 82,4% у порівнянні з 2022 роком. [12].

Продемонстровані дані говорять про недостатньо високе число експортних операцій в 2023 році у порівнянні з 2022 роком, що потребує необхідності у підвищенні експорту. Разом з тим, з імпорту товарів бачимо наступні показники – 46657,1 млн дол., або 120,2% [12].

Тобто, у 2023 році Україна перевершила показники імпорту за 2022 рік, це вказує на вищу тенденцію щодо імпортних операцій на сьогодні, а значить і вищу потребу держави в товарах, ніж її здатність експортувати власну продукцію.

Водночас, негативне сальдо дорівнювало 19413,4 млн дол. (у 2022 р. теж

негативне – 6036,9 млн дол.). Коефіцієнт покриття імпорту експортом дорівнював 0,59 (а в 2022 році – 0,86). Зовнішньоторговельні операції велися із партнерами з 229 країн світу [12]. Позитивним моментом є те, що Україна у 2024 році активніше співпрацювала з партнерами та здійснювала зовнішньоекономічну політику, ніж у 2022 році, хоча в її економіці імпорт переважає, все ж таки, над експортом на 37%, тому поки що утримується тенденція минулих років.

Досліджувана динаміка підтверджує необхідність здійснення політики підтримки експорту, застосовуючи інструменти економічної дипломатії, які приведені вище, наприклад, підтримка прямих іноземних інвестицій, надання фінансової допомоги національним компаніям у формі експортних кредитів, також інвестиційних гарантій і прямого кредитування, активне залучення агентств, які займаються просуванням експорту, допомога з укладання двосторонніх міжнародних бізнес-угод, захист інтересів компаній на світових ринках, формування торгових місій, організація державних візитів, міжнародних ярмарок, міжнародних конференцій, форумів, проведення переговорів задля подальшої економічної співпраці разом із партнерами, а також притягнення нових держав-партнерів, відкриття і освоєння нових ринків, розширення діапазону міжнародних економічних зв'язків для України.

Обов'язково необхідно зосереджувати увагу на розвитку інновацій, оскільки відомим фактом на прикладі розвинутих країн таких як Сполучені Штати Америки, Японія, Німеччина, Нідерланди, Франція, Польща та багатьох інших є те, що саме інвестиції в інноваційні процеси всього виробництва та розвиток інфраструктури мають вирішальну роль у відновленні даних експорту.

У нинішній міжнародній економіці, важлива роль відводиться економічній дипломатії, котра залежить і від соціальних, і від політичних, і від економічних контекстів. Уряди надають перевагу стратегіям задля захисту своїх інтересів, та від цього залежить вся успішність та ефективність їх

зовнішньоекономічних заходів.

Не менш важливою проблемою на сьогодні, яка потребує значного захисту і врегулювання різними шляхами є енергетика. Вона є базовим елементом будь-якого виробництва. Він один з основних факторів, що визначає ступінь економічного та технічного розвитку держави. У свою чергу запорукою енергетичної незалежності обов'язково є енергетична безпека. Наша Україна, на жаль, є енергозалежною країною. Маючи потужний енергетичний потенціал, імпортує, все-таки ядерне паливо, газ, вугілля, нафту, нафтопродукти. У 2022 р. імпорт становив \$7,6 млрд.[12]. В підсумку, залежимо не тільки від енергоресурсів, а також від держав-постачальників.

Проблема енергобезпеки стала винятково наболілою внаслідок російської агресії. Зокрема, через неодноразові газові конфлікти, анексію Криму і, звичайно, втрати великих потужностей ("Чорноморнафтогазу", виведення з ладу наших АЕС та альтернативної енергетики), використання газу як знаряддя в гібридній війні, Україна зрозуміла ціну енергетичної незалежності, яка є життєво важливою. Це, безперечно, є проблемою національної безпеки.

Безсумнівно, що тут одним із результативних засобів зміцнення енергобезпеки стає енергетична дипломатія, тобто перелік дій у сфері зовнішньої політики, а також економіки, від видобутку і аж до споживання, скерованих на захист торгівельних цілей держави [11].

Ефективність економічної дипломатії, спрямованої на підвищення експортного потенціалу, зміцнення конкурентоспроможності держави та захист її економічних інтересів, може бути забезпечена через реалізацію таких заходів. По-перше, підвищення чутливості усіх інструментів: це вимагає адаптації механізмів економічної дипломатії до специфічних потреб і вимог різних суб'єктів міжнародних економічних відносин, збалансування їх впливу та гармонізації інтересів, що сприятиме зменшенню залежності від окремих держав. По-друге, модернізація інструментарію: необхідно враховувати сучасні економічні й політичні реалії, що дасть змогу ефективно реагувати на

виклики глобалізації. Нарешті, концентрація зусиль: це передбачає спрямування діяльності економічної дипломатії на створення зон тісної інтеграційної співпраці у різних секторах, сприяючи взаємовигідному співробітництву. Зазначені підходи здатні підвищити результативність економічної дипломатії України, посилити її національну конкурентоспроможність, захистити стратегічні інтереси та забезпечити стабільність економічної діяльності в умовах сучасних глобальних викликів.

3.2. Публічна дипломатія як розробка зовнішньої політики України

РФ розпочала повномасштабне вторгнення, домагаючись військовим шляхом трансформувати світові геополітичні умови. Наша Україна опинилася на грані свого існування та стикнулася з низкою першочергових проблем. Це стало неабияким викликом і для всієї публічної дипломатії, котра необхідна для підтримки та покращення ставлення і розуміння світової спільноти щодо країни, притягнення міжнародної підтримки, а також розбудови партнерських відносин. Результативне використання публічної дипломатії надає можливість Україні застосовувати і всю свою м'яку силу у багатьох сферах, зокрема, в культурній, освітній, туристичній, науковій, спортивній, аби покращити відношення до інших країн та привернути до себе туристів, торгівлю, вкладення іноземних інвестицій.

Публічна дипломатія є вагомим інструментом зовнішньої політики всього світу, у тому числі й України. Вона відіграє ключову роль у формуванні позитивного іміджу країни, і, звичайно, сприяє розумінню та підтримці її інтересам на світовій арені. Одним з першочергових завдань публічної дипломатії стає підвищення інформованості і свідомості громадськості за кордоном про Україну, її неповторну культуру, історію, значні досягнення та надсерйозні виклики, з якими наша країна стикнулася. Це все досягається через активне застосування засобів масової інформації, різноманітних соціальних мереж, організацію багатьох культурних, освітніх заходів, також виставок, фестивалів, конференцій і низки інших заходів з ціллю

популяризації України.

Іншим вагомим аспектом публічної дипломатії стає комунікація із світовими громадськими організаціями, активістами, а також експертами. Це допомагає побудувати партнерські відносини й сприяє обміну ідеями, думками та досвідом. Таке спілкування може включати різні формати, зокрема, можуть бути зустрічі, різні консультації, публічні дебати, а також багато іншого. До того ж, публічна дипломатія ще передбачає активну участь нашої держави України у світових організаціях і форумах. Це дає шанси виступати з позиції держави стосовно актуальних глобальних питань, бути причетними до прийняття рішень і сприяти створенню міжнародної політики. Одним із найважливіших інструментів світової політики стає публічна дипломатія. Завдячуючи її правильному використанню можливо налагодити плідні та довготривалі взаємини з численними міжнародними партнерами, і ще, обов'язково, популяризувати нашу державу на міжнародній арені.

Крім публічної дипломатії велике значення мають стейкхолдери для зовнішньої політики нашої держави з декількох причин. Найголовніше, вони дозволяють підсилити обізнаність міжнародної спільноти загалом про Україну та її культуру, національну історію та досягнення. Все це формує позитивне ставлення до держави та її залучення іноземних інвестицій. Іншою причиною є те, що публічна дипломатія допомагає підтримці міжнародної коаліції для підтримки України у контексті війни на Сході країни. При допомозі публічних промов та її інформаційних кампаній Україна зможе мобілізувати підтримку світової спільноти та підвищити власну міжнародну дипломатичну вагу. Серед найбільш популярних способів стали міжнародні культурні обміни, різноманітні масові заходи, презентації, котрі дозволяють показувати наші національні досягнення на міжнародній арені. Все це стає елементом своєрідного піару, і неодмінно вагомим елементом популяризації України у всьому світі, примноженні її економічної, політичної та соціальної важливості.

До того ж, Україна активно застосовує соціальні медіа задля залучення уваги до всіх своїх позицій та її цінностей, що особливо цінно під час війни.

Оскільки в сучасних умовах життя безперестанно зростає обсяг і швидкість передачі всієї політичної інформації. Ми вважаємо, що українське суспільство розкривається збільшенням ролі масмедіа у формуванні, поширенні, відборі й фільтрації інформаційних потоків, результативності взаємодії влади і громадянського суспільства, виходом на політичну арену сучасних інтернет-комунікацій. Політичний дискурс сучасних інтернет-комунікацій стає вже універсальним, вирішуючи в громадській спільноті такі завдання, як формування інформаційного контенту, подання політичної інформації, структуризація політичного простору. Сам розвиток політичного дискурсу викликає не лише появу та створення сучасних технологічних механізмів впливу численних політичних акторів на наше суспільство, а й приваблює велику увагу лідерів думок, багатьох політиків та загалом населення за кордоном. Ключову роль виконують офіційні сторінки Президента України, наших посадовців, депутатів, військових, також спортсменів, лідерів думок, котрі активно взаємодіють із міжнародною аудиторією та ознайомлюють і популяризують про всі досягнення України.

Варто відмітити, що на початку століття в Україні публічна дипломатія застосовувалася взагалі неефективно та й не дозволяла більш цивілізованим державам відтворити для себе цілковиту картину актуальних тодішніх політичних процесів. Ми схиляємося до думки, що тривалий час після здобуття незалежності Україна була віддалена від більшості європейських країн, а також запроваджувала багатовекторну політику.

В такі непрості і трагічні часи, на нашу думку, залучення міжнародної спільноти на бік нашої держави вимагає стратегічного й систематичного підходу, колективної дипломатичної роботи, потужних інформаційних кампаній, формування нових міжнародних альянсів, а також посилення політичного й санкційного тисків на росію. На противагу подіям 2014 року із анексією Криму, лише після повномасштабного вторгнення загарбників в Україну світова спільнота рішуче засудила російську імперію і запровадила проти неї небачені санкції.

Необхідно підкреслити, що суть поняття публічної дипломатії міцно пов'язане ще й із концепцією «м'якої сили», або ж здатності добиватися бажаного лише на базі добровільної участі інших держав. Для прикладу, Джонатан Ней вказує три осередки «м'якої сили» держави: це політичні дії, культура, а також цінності. Саму «публічну дипломатію» досліджує як засіб, через який держава може розказати світу про себе. На превеликий жаль, довгий час всьому цьому не приділялось вдосталь уваги, а функція публічної політики в нашій країні носила епізодичний характер. Для взірця можна взяти події відомої Помаранчевої революції. Вже тоді через іноземні засоби масової інформації та різні інші інформаційні канали невпинно порушувалися проблеми політичних перетворень в нашій країні.

Під час війни завдяки публічній дипломатії вдалося досягнути вагомій популяризації сучасної української літератури, підтримки участі України у провідних різноманітних міжнародних книжкових виставках, підтримки перекладу і видання творів національних українських письменників у зарубіжжі.

Публічна дипломатія як розробка зовнішньої політики України піднялася на новий рівень тільки з військовою агресією РФ, яка для нашої держави стала глобальним викликом. На жаль, бойові дії на Сході держави суттєво дестабілізували фінансові й дипломатичні стосунки з європейською спільнотою, яка певний час мала розгублену реакцію стосовно подій у Криму, а також нині анексованих регіонів Донецької, Луганської та інших областей.

З початку 2014 року нашій Україні було нічого протипоставити діяльності «Кремлівського рупору», основним завданням якого стало дискредитація української влади і національної ідеї перед очима самих же жителів України, а також звичайних жителів Росії, Білорусі, Казахстану, Угорщини, Чехії, Польщі, Болгарії та багатьох інших держав світу. Наслідком їхньої діяльності є неабиякий вплив на думки багатьох українців. Адже, відповідно до досліджень однієї з відомих українських компаній, на мас-медіа найбільші можливості впливу Росії виявились в Угорщині, саме де індекс

становив 62, далі йшли Грузія – 55, Україна – 48 та Чехія – 47. За висновками спеціалістів, у всіх цих державах медіапростір є зручним для інформаційного впливу [13].

Всупереч інформаційній політиці Москви в Україні почалися блискавичні здвиги у публічній дипломатії. Першочерговим досягненням прийнято вважати формування департаменту публічної дипломатії на базі МЗС України, котрий невпинно запроваджує соціально-політичну, культурну, а також інформаційну діяльність, націлену на покращення взаємин із дружніми країнами.

Крім всього цього, неабиякого розвитку набули спільноти в соціальних мережах, власне де публічні особи зачіпають питання стратегічного розвитку, а також підтримки один одного передусім у культурних й соціальних ініціативах. Наймасовіша з таких спільнот була сформована в 2016 році. Це є «Клуб культурної дипломатії при МЗС України». Власне в Україні у 2016 році Міністерство закордонних справ висловилося і про напрям діяльності у галузі публічної дипломатії. Саме тоді був сформований новий підрозділ, дорученням котрого є популяризації України в світі: «Публічна дипломатія нашої України стала реальністю. Самі ми будемо, беручи до уваги вже набутий досвід, спільно з різними органами влади і народною дипломатією набагато активніше розказувати світові про Україну», – зауважив тодішній очільник МЗС України Павло Клімкін.

На сьогоднішній день у прагненні підтримувати спокій між різноманітними складовими зовнішньої політики Україна старається відсторонитися від Москви та повністю відкрита до співпраці зі Сполученими Штатами і державами Європи, що свідчить про перехід напрямку міжнародних стосунків від двовекторності безпосередньо до європейської інтеграції. До того ж 14 лютого 2022 року саме під час однієї з двосторонніх зустрічей українська сторона висловила інтерес у плідній, тісній співпраці в оборонній галузі з посланцями Об'єднаних Арабських Еміратів. Попіклувалися й про формування позитивного іміджу держави. Надзвичайно

вагомим кроком у справі піднесення публічної політики України стало залучення лідерів європейських держав, котрі мають приємне відношення до України. Достатньо згадати тільки колишню Президентку Литви Далю Грибаускайте, а також інших.

У процесі презентації стратегії власне публічної дипломатії України в період 2021–2025 рр. Міністром закордонних справ було зазначено, що «публічна дипломатія» представляє собою комплекс заходів, через які держава взаємодіє з громадськістю інакших держав з ціллю впливу на створення громадської думки і підтримці своїх національних інтересів, а також зовнішньополітичних цілей. У свою чергу інструменти публічної дипломатії дають змогу суттєво розширити аудиторію, формувати нові партнерства й залучати представників сфери, котрі знаходяться поза офіційними органами влади, сюди належать неурядові організації та бізнес, аналітичні центри та освітні заклади, молодь та лідери громадської думки, а також окремі громадяни. Саме тому, публічна дипломатія розкриває широкі можливості задля співпраці й досягнення зовнішньополітичних цілей держави.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну поставило перед державою чимале число викликів, враховуючи і площину публічної дипломатії. На жаль, виявилось, що за кордоном низький ступінь обізнаності про Україну, і ще відсутній сталий образ держави у світі. Саме тому серед першочергових завдань, на нашу думку, є створення позитивного іміджу України за кордоном через інституціоналізацію та й посилення роботи публічної дипломатії. Цією роботою мають займатися представники МЗС, різних закордонних дипломатичних установ нашої країни, а також державні й недержавні органи, лідери ідей, котрі можуть підвищити імідж держави.

Сьогодні ключовими напрямками розвитку публічної дипломатії повинні бути культурна та економічна, науково-освітня та спортивна й цифрова дипломатії. У кожному з напрямків пропонуємо сформувати компетентні групи, котрі опікуватимуться питаннями підняття іміджу України, і, звичайно, протидії російській агресії.

Рис. 3.1 Ключові напрямки розвитку публічної дипломатії

Враховуючи основні проблеми, з якими сьогодні стикається Україна, нашій країні важливо активізувати міжнародну співпрацю і в економічній, і в науковій, і в освітній, і в культурній сферах через лідерів ідей, волонтерів та й активістів. Повномасштабне вторгнення загарбників в Україну віднайшло нових суспільних лідерів, котрі від імені немалих груп людей допомагають державі стримувати російську навалу.

До того ж, в межах публічної дипломатії, на нашу думку, доцільно буде сформувати громадську інституцію із кібербезпеки, котра допомагатиме правоохоронцям із Кіберполіції й фахівцям Міністерства цифрової політики. Так як в Україні ІТ-галузь стала значно розвиненою, переконані, що серед кваліфікованих спеціалістів віднайдуться ті, хто виручатиме у кібервійнах з ворогом. Аналогічно представники громадської інституції провадитимуть інформаційну діяльність в Інтернеті з ціллю популяризації України й українських цінностей.

Підводячи підсумки, слід зауважити, що публічна дипломатія стала невід’ємним елементом зовнішньої політики України. Насамперед в контексті теперішнього світу, де міжнародні відносини все більше стають важкими й конкурентними, публічна дипломатія стала необхідним інструментом задля

досягнення зовнішньополітичних цілей держави. Вона дозволяє підняти обізнаність світової спільноти про Україну, проштовхнути її національні інтереси, а також підтримати міжнародну підтримку. Використання інструментів публічної дипломатії, на зразок публічних заходів та соціальних медіа, є важливими, сама робота стейкхолдерів є необхідною задля збільшення присутності нашої країни на світовій арені, передусім під час війни.

Кровопротитна жорстока війна докорінно змінила напрям розвитку міжнародних стосунків України із двовекторного на абсолютну євроінтеграцію. Кінцеве положення було закріплене у головному Законі України, котрий говорить про непорушність обраного шляху, що має захистити країну від російської агресії.

На сьогоднішній день в зовнішній політиці України відзначаються позитивні зрушення, котрі супроводжуються поступовим поліпшенням взаємних відносин із багатьма іншими країнами за рахунок успішної публічної політики. Україна вміло використовує публічну дипломатію в своїй власній зовнішній політиці, приміром в контексті війни із рф. Завдяки міжнародним кампаніям та заходам представники нашої країни створюють позитивний образ, проштовхують свої позиції й мобілізують сприяння спільноти інших країн. Одночасно із розвитком культурних та соціальних проєктів формуються також і передумови задля економічних проєктів й залучення іноземного капіталу, котре в майбутньому зможе позитивно позначитися на розвитку нашої держави.

Проведене дослідження підкреслює необхідність посилення зусиль всіх учасників міжнародних зв'язків, громадян, лідерів думок й представників організацій на піднятті іміджу України, і, обов'язково, її економічному та соціальному, політичному і культурному збагаченні. Задля цього необхідно сформувати компетентні професійні групи, котрі підпорядковуватимуться профільним міністерствам, і ще сформувати громадську інституцію із кібербезпеки. Саме вона допомагатиме у проведенні інформаційної діяльності в Інтернеті з ціллю популяризації нашої України як бренду.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі дослідження впливу дипломатії на зовнішньоекономічну діяльність України було визначено, що дипломатія відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності зовнішньоекономічної політики держави. Здійснивши аналіз теоретичного та аналітичного матеріалів можна зробити відповідні висновки та обґрунтувати основні напрями вдосконалення дипломатичної політики та її впливу на зовнішньоекономічної діяльності України:

1) теоретична площина взаємозв'язку дипломатії та зовнішньоекономічної діяльності свідчать про ключову роль економічної дипломатії у формуванні міжнародного економічного середовища. Дипломатія не лише забезпечує функції представництва чи переговорного процесу, але й виступає активним інструментом захисту національних економічних інтересів;

2) дипломатія в економічному контексті є засобом досягнення стратегічних цілей держави. Вона об'єднує як традиційні дипломатичні методи та і сучасні інструменти, спрямовані на зміцнення міжнародного торговельно-економічного співробітництва;

3) українська економічна дипломатія відіграє вагоме значення у формуванні та реалізації зовнішньоекономічної політики, а саме у просуванні українських товарів і послуг на міжнародні ринки, укладанні економічних угод, а також у зміцненні партнерських відносин із провідними країнами світу;

4) Україна демонструє позитивні зрушення у розвитку дипломатичних відносин, а особливо після початку російської агресії. Однак, попри прогрес, спостерігаються певні проблеми, серед яких недостатня координація між державними структурами у сфері зовнішньоекономічної діяльності, обмеженість ресурсів, повільна адаптація до сучасних викликів та низька ефективність у санкційній політиці;

5) аналіз зовнішньоекономічної політики України засвідчить, що дипломатія має значний вплив на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, диверсифікацію ринків збуту та залучення міжнародної підтримки;

6) за 2022 – 2023 рр. відбулися значні зміни у зовнішньоекономічній діяльності України, а саме експорт товарів зменшився і становив у 2022 р. 40899 млн. дол., у 2023 р. – 34678 млн. дол.; імпорт товарів теж знизився у 2022 р. – 52880 млн. дол., 2023 р. – 61632 млн. дол.

7) експортна діяльність, після 2022 р., зазнала безпрецедентних змін. Унаслідок блокади морських шляхів, які до війни забезпечували експорт понад 70%, Україна була змушена шукати нові транспортні шляхи, переорієнтовуючи експортні потоки на сухопутні напрями та альтернативні порти в країнах ЄС. У 2022 р. дана ситуація призвела до значного зниження обсягів експорту по основних товарних груп, як зернові культури, метали й продукція хімічної промисловості. Попри постійні загрози з боку агресора, у 2023 р. Україна збільшила обсяги експорту зернової продукції завдяки дієвій координації з міжнародними партнерами, а також розширенню альтернативних логістичних маршрутів;

8) на початку війни імпортна діяльність також скоротилася через порушення логістичних ланцюгів, падіння платоспроможності українського населення та закриття багатьох бізнес-структур. Однак, наприкінці 2022 р. спостерігалось поступове відновлювання імпорту, особливо продукції критичного призначення (паливо, медикаменти, обладнання для відновлення енергетичної інфраструктури тощо);

9) по торговельного балансу, у 2022 році спостерігався значний дефіцит, обумовлений зростанням імпорту критичних товарів і зниженням експортних надходжень. Проте у 2023 році, завдяки стабілізації експортних потоків і збільшенню обсягів міжнародної допомоги, вдалося частково компенсувати цей дефіцит.

10) таким чином, у 2023 році зовнішньоекономічна діяльність України продемонструвала складну динаміку, що вимагає подальших зусиль для

зміцнення експортного потенціалу, оптимізації імпорту та збалансування торговельного балансу;

11) динаміка експорту та імпорту України за 2022 – 2023 рр. демонструє, що Китай залишався лідером за обсягом імпорту в Україну. Експорт значно скоротився, що свідчить про зменшення поставок українських товарів до цього ринку;

12) за цей період Україна переорієнтувалася на європейські ринки. Збільшення експорту до країн ЄС свідчить про ефективність інтеграційної політики, проте значне перевищення імпорту над експортом у ключових країнах, що вказує на необхідність посилення експортного потенціалу України;

13) інвестиційна діяльність в Україні у 2022 – 2023 рр. зазнала значних змін. У 2022 р. відбувся спад інвестицій через високі ризики, пов'язані з війною. Багато міжнародних інвесторів припинили свою діяльність в Україні. У 2022 р. кількість прямих іноземних інвестицій в Україну становила 587 млн. дол., а у 2023 р. кількість прямих іноземних інвестицій склала 4,25 млрд дол., що у 7,6 рази більше, ніж у 2022 р.;

14) завдяки активній роботі економічної дипломатії у 2023 р. вдалося відновити інтерес до України з боку міжнародних партнерів. Особливо це стосується стратегічних галузей, таких як відновлювальна енергетика, агропромисловий комплекс, інформаційні технології. Україна також уклала низку угод про інвестиційне співробітництво із країнами ЄС, США тощо;

15) в роботі проведено оцінювання ефективності зовнішньої політики України, та встановлено, що у 2023 р. оцінка ефективності склала В+, що є свідченням, що в країні зберігається високий рівень дипломатичної активності та ефективну комунікацію із міжнародними партнерами;

16) від початку 2022 року Україна підписала понад 300 міжнародних угод, серед яких договори з різними країнами та організаціями, серед яких договори з питань безпеки та оборони, економічні та фінансові угоди, договори про гуманітарну допомогу та угоди в сфері міжнародного права;

17) для України, захист державного суверенітету та протидія агресії не обмежуються тільки дипломатичними домовленостями. Значну роль у стримуванні агресора відіграє й санкційна політика, дія якої спрямована на економічне послаблення держави-агресора та її часткову або повну ізоляцію на міжнародній арені;

18) РФ стала світовим лідером за кількістю застосованих до неї санкцій. Більше ніж сорок країн світу на кінець 2023 року долучилися до санкційних заходів проти росії. Основними напрямками міжнародних санкцій проти РФ стали: фінансові обмеження, енергетичні обмеження, торговельні обмеження, індивідуальні санкції, секторальні обмеження;

19) санкції проти представників режиму агресора почали застосовувати ще на початку російсько-українського конфлікту у 2014 р. На цей час рівень запровадження персональних санкцій був досить низьким і коливався в межах 200 – 800 обмежень. Це не забезпечило належного впливу стримання подальшої агресії та запобігання ескалації конфлікту. Найбільша кількість застосованих міжнародних санкцій припадає на 2022 р. (США, ЄС, Велика Британія, Японія, Австралія, Канада, Швейцарія, Нова Зеландія та Польща), країни світу застосували більше ніж 15 тис. санкцій у відповідь на повномасштабне вторгнення. Проте за перше півріччя 2023 р. темпи введення нових міжнародних санкцій суттєво знизилися, і становлять близько 3,9 тис. од.;

20) міжнародні економічні угоди та санкційна політика відіграють вагомую роль у зовнішньоекономічній діяльності України, сприяючи її інтеграції у глобальні економічні процеси та захисту національних інтересів. Успішна реалізація даних інструментів дозволить Україні не лише протистояти викликам війни, але й закладати основи для стійкого економічного розвитку у майбутньому;

21) для вдосконалення дипломатичної підтримки зовнішньоекономічної діяльності України пропонуємо такі кроки: розвиток економічної дипломатії, посилення ролі публічної дипломатії на

міжнародній арені; поглиблення співпраці з міжнародними організаціями; стратегічний підхід до укладання торговельних угод; інноваційні інструменти у дипломатії; зміцнення санкційної політики; розвиток внутрішньої координації;

22) особлива роль в дипломатичному вимірі належить економічній дипломатії, адже її ефективність спрямована на підвищення експортного потенціалу, зміцнення конкурентоспроможності держави та захист її економічних інтересів;

23) сьогодні, публічна дипломатія стала невід'ємним елементом зовнішньої політики України. Насамперед в контексті сьогодення, де міжнародні відносини все більше стають важкими й конкурентними, публічна дипломатія стала необхідним інструментом задля досягнення зовнішньополітичних цілей держави. Вона дозволяє підняти обізнаність світової спільноти про Україну, реалізовувати її національні інтереси, а також формувати позитивний імідж держави на міжнародній арені. Публічна дипломатія сприяє зміцненню зв'язків із іноземними партнерами, залученню міжнародної підтримки у ключових питаннях, таких як протидія збройній агресії, економічне співробітництво та гуманітарна допомога;

24) особливо важливу роль публічна дипломатія відіграє в умовах повномасштабної війни, коли Україна потребує мобілізації світової громадської думки на свою підтримку. Через активну комунікацію у глобальному медійному просторі, участь у міжнародних форумах та співпрацю з провідними культурними й освітніми інституціями Україна здобуває довіру та підтримку міжнародної спільноти;

25) публічна дипломатія допомагає залучати іноземні інвестиції, розвивати туристичний потенціал країни, а також сприяти інтеграції України в європейську та світову спільноту. Використання цього інструменту значно розширює можливості України у відстоюванні своїх позицій на міжнародній арені, створюючи передумови для довгострокового співробітництва і сталого розвитку;

26) реалізація зазначених дій сприятиме підвищенню ефективності дипломатичних зусиль України у зовнішньоекономічній діяльності, забезпечить стійкий економічний розвиток і зміцнить позиції країни на глобальній арені. У сучасних умовах глобалізації та геополітичної нестабільності, дипломатія виступає не лише важливим інструментом міжнародної взаємодії, але й потужним засобом забезпечення безпековості держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

- 1) Закон України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р. №2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>
- 2) Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.
- 3) Закон України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
- 4) Атаманенко А., Мартинюк Н. Наукова дипломатія у глобалізованому світі: концептуалізація явища. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, №4, 2022. С. 88-97. DOI: 10.26693/ahpsxxi2022.04.088
- 5) Барановська В.М. Роль економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності країни. *Економіка та держава*. 2012. № 2. С. 24-25
- 6) Баранай П. Сучасна економічна дипломатія. *Актуальні проблеми економіки*. URL: <http://surl.li/alqet>
- 7) Білорус О. Г. Імперативи економічної дипломатії в умовах глобальної неоконвергенції. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Серія «Економічні науки». 2016, №. 23. С. 129.
- 8) Белогубова О. О. Гуманітарна дипломатія: стара форма і новий зміст. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2023. Т. 1. С. 322-324
- 9) Величко К.Ю., Баламут Г.С. *Міжнародна економіка*. Практикум: навчальний посібник. Х.: ДБТУ, 2023. 108с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/41882>
- 10) Грущинська Н.М. Реалізація економічної дипломатії в системі сучасних міжнародних відносин: потенціал креативності та традиційні підходи. *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід*. 2017. Випуск 24. Ч.3. С.86-92.

- 11) Дипломатія. Навчальний посібник / Корольчук Л.В., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Кравчук П.Я., Лютак О.М., Савош Л.В., Урбан О.А. Луцьк: ПП «Волинська друкарня» 2024, 340 с.
- 12) Державна служба статистики України. веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- 13) Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Folio, 2021. URL: https://lb.ua/blog/aleksandr_krasovitskiy/494422_diplomatiya_i_politika_anatoliy
- 14) Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>
- 15) Історія дипломатії: навчально-методичний посібник / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Гельветика, 2021. 116 с.
- 16) Кобушко І. Моделювання рівня відкритості інвестиційного процесу // Вісник Національного банку України. 2012. № 12. С. 40.
- 17) Коваль, Д., Бернацький Б. “Санкційний довідник: уроки для України з практики іноземного санкційного законодавства та міжнародного права.” zmina.ua, 2023. <https://zmina.ua/publication/sankcijnyj-dovidnyk-uroky-dlya-ukrayiny-z-praktyky-inozemnogo-sankcijnogo-zakonodavstva-ta-mizhnarodnogo-prava>.
- 18) Літра Л. Твітер-дипломатія: Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? URL: http://iwp.org.ua/img/policy_brif_1_0.1_23_ok.pdf
- 19) Лупаков О., Заєць І., Сафронова А. Економічна дипломатія: теорія і практика. К.: Арістей, 2020
- 20) Мамалига О.О. Трансформація економічної дипломатії в міжнародних економічних відносинах. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2015_30/
- 21) Матлай Л.С. Дипломатія України. Навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 260 с.

- 22) Міністерство закордонних справ України. Офіційна сторінка.
URL: <https://mfa.gov.ua/>
- 23) Організація об'єднаних націй. Офіційний сайт. URL:
<https://www.un.org/>
- 24) Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України», від 2 липня 1993 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
- 25) Примуш М. В., Осмоловська А. О. Політико-правові аспекти міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. Політичне життя. №3, 2021. С.109-114.
- 26) Програма «Партнерство заради миру». веб-сайт. URL:
<https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>
- 27) Разумей М. Зовнішньоторговельна безпека держави: управлінський аспект. URL:
[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02\(5\)/10rmmdua.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02(5)/10rmmdua.pdf)
- 28) Рибченко А.С. Механізми впровадження цифрової дипломатії органами державної влади у сфері зовнішніх зносин України: автореф. дис. канд. наук з державного управління: 25.00.02. Київ, 2020. 23 с.
- 29) Турчин Я. Енергетична дипломатія як складова зовнішньої політики держави: європейський досвід для України, 2016.
URL: <https://goo.su/Sis>
- 30) Угода про асоціацію з ЄС. веб-сайт. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
- 31) Угода про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом. веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
- 32) Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». Київ, 2024. 336 с.
- 33) Фліссак К.А. Економічна дипломатія. Навч. посіб. Тернопіль: «Новий колір», 2013. 440 с.

- 34) Фліссак К. А. Економічна дипломатія у системі забезпечення національних інтересів України. Тернопіль : Новий колір, 2016. 812 с.
- 35) Чугаєнко Ю.О. Економічна дипломатія в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю держави. Актуальні проблеми економіки. 2013. №3(141). С.59-69
- 36) Шаров О. М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи : монографія. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с.
- 37) Шергін С. Геополітична ідентичність України в умовах глобалізації // Освіта регіону. 2010. № 2. С. 81. URL: <http://social-science.com.ua/article/234>
- 38) Щорічник «Україна дипломатична». URL: <http://ud.gdip.com.ua/category/vsi-vypusky>
- 39) Bayne N., Woolcock S. (ed.). The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations. Ashgate Publishing, Ltd., 2011.
- 40) What is Economic Diplomacy? // The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations / eds. N. Bayne, S. Woolcock. 2nd ed. Aldershot, 2007. P. 3.
- 41) Haas R. World Order 2.0 // Foreign Affairs. 2017. Jan/Feb. P. 2–9.
- 42) National Treatment for Foreign-Controlled Enterprises. Including Adhering Country Exceptions to National Treatment – OECD. 2017. P. 90. URL: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/national-treatment-instrument-english.pdf>